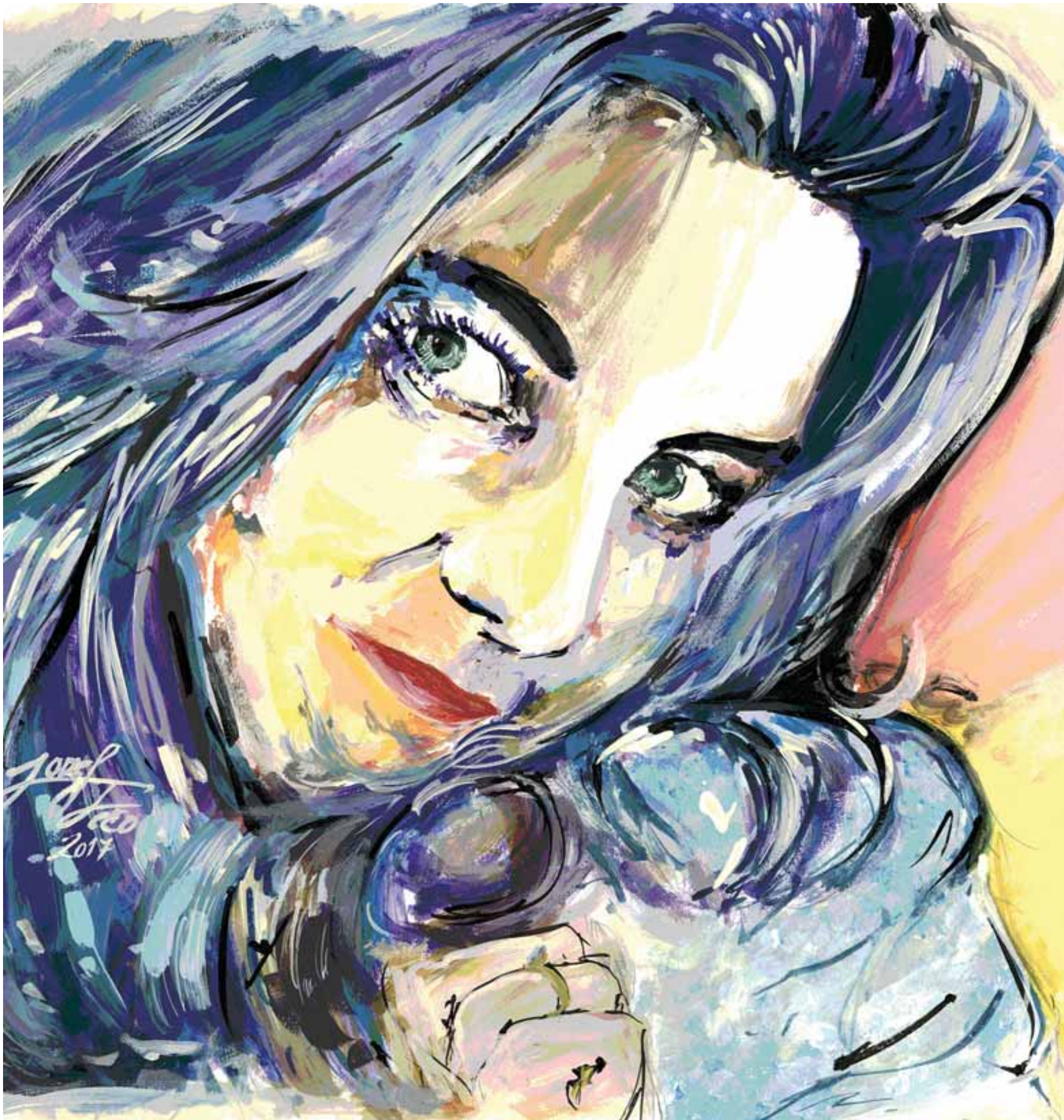

♦ Ilustrácia: J. Fečo

Zabudnutá literatúra. Zabudnuté kráľovstvo

Sme na tom zle v podpore rómskych spisovateľov. Zle v podpore edičných aktivít. Nechceme rozoberať kvalitu rómskych spisovateľov – sú výborní, priemerní aj začiatočníci. Ich literárne práce sa však v knižných výstupoch neprejavujú, alebo len minimálne. A možno aj to je dôvod, prečo niektorí už písať nechcú. Lebo písať do „šuplíka“ nemá význam.

Román Zabudnuté kráľovstvo sa mi dostal do rúk v roku 2013. Rukopis však

vznikol podstatne skôr. Inšpiráciou bol rozhovor v týchto novinách uverejnený v roku 2002. Marcel Courthiade, uznávaný profesor z francúzskej univerzity hovoril o histórii Rómov. Braňo Oláh, autor historického románu, začal študovať, bádať a písať svoj rukopis – svoj román.

Snaha o knižné vydanie bola v roku 2013. Podali sme projekt, dielo sme chceli vydať v slovenskom aj rómskom jazyku.

Žiaľ, komisia to nepovažovala za dôležité. O vydanie románu sme sa pokúsili ešte o rok neskôr. Tiež neúspešne. Nie preto, že by dielo nebolo kvalitné, ale preto, že komisia mala iné priority.

Dielo prešlo rukami Daniely Hivešovej Šilanovej, dostalo viaceré kladné posudky. Stále však bez knižného vydania, ktoré by si zaslúžilo. To bol aj dôvod, prečo som sa rozhodol historický román Zabudnuté krá-

ľovstvo priniesť aspoň na stránky novín. Zatiaľ len v slovenskom jazyku, keďže dielo je rozsiahle. Podarilo sa nám vytvoriť aj kvalitné fotografie, ktoré čitateľa preniesú priamo do deja. Autorom je výtvarník a pedagóg Juraj Mandel.

Verím, že sa nám dielo v budúcnosti podarí vydať aj knižne. Tak nám držte prsty.

Roman Čonka,
šéfredaktor Romano nevo lil

Správa o stave republiky

Bratislava, 14. 6. 2017 – Prezident vystúpil v Národnej rade SR so správou o stave republiky.

„Po tretí raz využívam ústavné oprávnenie prezidenta vystúpiť v pléne národnej rady so správou o stave Slovenskej republiky. Tak ako v predchádzajúcich dvoch rokoch, aj dnes je mojím zámerom úprimne pomenovať to, čo je pre našu krajinu, pre našich ľudí dôležité.

Trvácnosť, súdržnosť našej spoločnosti, sila nášho štátu závisia od toho, ako dokážeme pomôcť najslabším a najzraniteľnejším. Pre skupiny ľudí uzamknutých v pasci chudoby Slovensko úspešným štátom nie je. Nie je úspešným štátom pre deti z detských domovov, ktoré končia v dospelosti na ulici. Ani pre deti zo znevýhodneného prostredia, z ktorých sa stávajú rodičia ďalšej generácie detí zo znevýhodneného prostredia. Slovensko, žiaľ, nie je veľmi úspešným štátom často ani pre slobodné matky s deťmi. Osamelých seniorov, ktorí dožívajú v nedostojných podmienkach. Pre rodiny, ktoré pre vážnu chorobu ich dieťaťa, alebo ich živiteľov a živiteľiek ledva prežívajú.

Títo ľudia nevidia úspech. Silnie v nich pocit, že sme na nich zabudli a zostali v bezútešnej situácii na všetko sami. Sociálny štát, ktorý poznajú, im príliš často ukazuje odmeranú, ľahostajnú, byrokratickú tvár a nie pomocnú ruku. Adresnú a účinnú pomoc týmto ľuďom – deťom aj dospelým – mám na mysli, keď zdôrazňujem zodpovednosť politikov a ich schopnosť sústrediť sa na dosahovanie cieľov.

Jednou z kapitol hanby v príbehu Slovenskej republiky je osud vylúčených rómskych komunít. Rómovia nie sú súčasťou úspechu našej krajiny. A my – ako väčšinové obyvateľstvo – sme ich ani nepozvali, aby sa stali súčasťou nášho úspechu. Mnohí z nich, generácia za generáciou, žijú v špinavých osadách s vysokou nezamestnanosťou, zlým zdravotným stavom a vysokou kriminalitou. Nechceme mať s nimi nič spoločné. Nerozumieme, že ak sa nebude dať Rómom, nebude sa dlhodobo dať ani Slovensku. V roku 2017 by trom štvrtinám ľudí na Slovensku prekážal Róm ako sused. Vzhľadom na opakujúce sa problémy v spolunažívaní s majoritou to nemôže byť prekvapením.

Doterajším pokusom o riešenie chýbalo skutočné politické odhodlanie, stanovenie jasných cieľov, vynucovanie ich plnenia a koordinácia zodpovedných inštitúcií. Pozitívne príklady sú skôr miestnou anomáliou, nie výsledkom sústredeného a poctivého úsilia štátu, samospráv a miestnych komunít. Niet sa čo čudovať, keď dominantným znakom vzťahu politických elít k rómskej menšine sú často silácke reči o poriadku a tvrdej ruke určené pre nahnevane väčšinové publikum. Zašlo to tak ďaleko, že pre časť spoločnosti sa kvalifikovanou politickou silou v „rómskej otázke“ stali extrémisti.

Rázne rozhodnutie štátu aj samospráv je nevyhnutné. Sústreďme sa a stanovme si poctivé ciele. Prestaňme hovoriť o „rómskom probléme“ a začnime pracovať na tom, ako využiť „rómsky potenciál“. Máme na to dokonca aj zdroje – len do konca roka 2020 má Slovensko z fondov Európskej únie k dispozícii 450 miliónov eur, ktoré sú určené najmä na zlepšenie životnej situácie Rómov vo vylúčených komunitách. Vieme, čo sú základné ciele – zvýšenie úrovne vzdelania a zlepšenie kvality bývania rómskej populácie. Podčiarkujem, za jasne stanovenej spoluúčasti a svojpomoci zbúrať chatrče, vysporiadať pozemky, investovať do infraštruktúry a do dôstojnejšieho bývania.

Tieto ciele spolu súvisia. Pretože už štvrtstoročie od vzniku modernej Slovenskej republiky sa pozerá- *str. 3 >>>*

Výbor OSN kritizuje Slovensko za diskrimináciu rómskej menšiny

♦ Ilustračná fotografia. Autor: Roman Čonka

Košice, 14. 12. 2017 – Výbor OSN na odstránenie rasovej diskriminácie vyzval slovenskú vládu, aby prijala účinné opatrenia na odstránenie diskriminácie príslušníkov a príslušníčok rómskej menšiny v rôznych oblastiach života. Vyplyva to zo záverečných zistení, ktoré výbor vydal po svojom novembrovom zasadnutí a diskusii so slovenskou vládou delegáciou v Ženeve.

Výbor vo svojich záverečných zisteniach venoval okrem iného značnú pozornosť situácii znevýhodnených príslušníkov a príslušníčok rómskej menšiny v zdravotníctve. Od slovenskej vlády požaduje, aby prijala nevyhnutné opatrenia na odstránenie všetkých foriem diskriminácie rómskej menšiny pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti a zabezpečila, aby sa s pacientmi a pacientkami rómskeho pôvodu, a špecificky s rómskymi ženami, zaobchádzalo s rešpektom. Taktiež požaduje, aby boli všetky dokumentované prípady diskriminácie a násillia v zdravotníctve dôsledne prešetrené. Výbor opätovne venoval pozornosť aj téme nezákonných sterilizácií rómskych žien a vyjadril znepokojenie nad tým, že mnohé ženy, ktoré boli v minulosti poškodené touto praxou naďalej čelia prekážkam v prístupe k spravodlivosti.

„Teší nás, že výbor na zasadnutí so slovenskou vládou aj vo svojich zisteniach upozornil na doteraz prehliadaný problém diskriminácie, ponižovania a násillia voči znevýhodneným rómskym ženám v slovenskom zdravotníctve. Mnoho rómskych žien nám o svojich negatívnych skúsenostiach otvorene hovorilo. Veríme, že slovenská vláda odporúčania výboru v tejto oblasti nebude brať na ľahkú váhu,“ povedala terénna pracovníčka Poradne pre občianske a ľudské práva (POLP) a rómska aktivistka Agáta Duchoňová.

Výbor tým bezprostredne reagoval na správu Vakeras zorales – Hovoríme nahlas: Skúsenosti rómskych žien so zdravotnou starostlivosťou o reprodukčné zdravie na Slovensku, ktorú nedávno vydali mimovládne organizácie Poradňa pre občianske a ľudské práva a Centrum pre reprodukčné práva (CRR). Správa popisala skúsenosti rómskych žien s diskrimináciou, ponižovaním a násillím v zdravotníckych zariadeniach gynekologickej a pôrodnej starostlivosti na východnom Slovensku.

Výbor OSN vyjadril znepokojenie nad pretrvávajúcimi prípadmi policajného násillia voči príslušníkom etnických

Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie (CERD) je orgánom OSN pozostávajúcím z nezávislých expertov a expertiek dohliadajúcich na dodržiavanie Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie jeho zmluvnými štátmi. Dodržiavanie dohovoru Slovenskom výbor posudzoval na zasadnutí so slovenskou vládou delegáciou v dňoch 28. – 29. novembra 2017 v Ženeve. Stalo sa tak opätovne po viac než štyroch rokoch. Zasadnutiu predchádzalo zaslanie periodickej správy slovenskej vlády, v ktorej zhrnula prijaté opatrenia na ochranu práv etnických menšín z ostatných rokov a dosiahnutý pokrok v tejto oblasti.

Poradňa pre občianske a ľudské práva je mimovládna organizácia, ktorá sa venuje ochrane ľudských práv a slobôd so zameraním na ochranu práv menšín a ochranu pred diskrimináciou. Pozornosť dlhodobo venuje predovšetkým otázkam diskriminácie rómskej etnickej skupiny vrátane viacnásobnej diskriminácie rómskych žien v rôznych oblastiach života na Slovensku. Poradňa vo svojej práci rozvíja metódu strategického vedenia súdnych sporov a vo vybraných prípadoch sprostredkováva bezplatné právne zastupovanie v konaniach pred súdmi.

menšín a obzvlášť rómskej menšiny a nad tým, že väčšina týchto prípadov nie je riadne vyšetrená. Vyjadril hlboké poľutovanie nad tým, že vláda ignorovala jeho predošlé odporúčanie, týkajúce sa potreby zriadenia nezávislej inštitúcie na vyšetrovanie trestnej činnosti príslušníkov polície. Tá by mala nahradiť súčasnú sekciu kontroly a inšpekčnej služby fungujúcu v inštitucionálnom rámci ministerstva vnútra. Vládi odporučil, aby urýchlila proces vytvorenia plne nezávislej inštitúcie v tomto smere.

Znepokojenie je aj nad pretrvávajúcou diskrimináciou a segregáciou rómskych detí v slovenskom školstve, ktorú vníma ako rozšírenú a systematickú. Vláda by mala zintenzívniť svoje úsilie zabezpečiť rómskym deťom rovný prístup ku kvalitnému vzdelávaniu.

Slovensko by podľa výboru OSN malo zlepšiť životné podmienky sociálne znevýhodnených príslušníkov a príslušníčok rómskej menšiny a odstrániť ich segregáciu v bývaní, zlepšiť uplatňovanie antidiskriminačnej legislatívy zo strany súdov v praxi, vrátane riešenia prietahov v súdnych konaniach.

„Zo zistení výboru je zrejmé, že slovenská vláda musí urobiť na ochranu ľudských práv rasových a etnických menšín u nás podstatne viac, ako doteraz,“ upozornil Štefan Ivanko, programový koordinátor POLP. Ako ďalej uviedol, obzvlášť ohrozenou skupinou v tomto smere naďalej zostávajú sociálne vylúčení Rómovia a Rómky, ktorí čelia diskriminácii v rôznych oblastiach života. Napriek prijatým akčným plánom či realizovaným projektom sa situácia v tejto oblasti za ostatné roky stále neposunula výraznejšie k lepšiemu. „Je situácia ľudí v mnohých znevýhodnených rómskych komunitách iná ako pred desiatimi rokmi a majú dnes šancu vymaniť sa z chudoby? Sú prípady policajného násillia riadne vyšetrené? Majú znevýhodnené rómske deti šancu vzdelávať sa s ostatnými deťmi? Odškodnila vláda nezákonne sterilizované rómske ženy? Výbor chce konečne vidieť konkrétne a hmatateľné pozitívne zmeny a o tie sa musí vláda intenzívne usilovať,“ dodal.

Poradňa pre občianske a ľudské práva vyzvala vládu, aby odporúčania výboru premietla do konkrétnych vládnych politik a opatrení.

red, TS

Zdravotníctvo: Rómske ženy zažívajú ponižovanie a diskrimináciu

Košice, New York, Ženeva, 27. 11. 2017 – Mnohé rómske ženy na Slovensku hovoria, že pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie sú vystavené diskriminácii, segregácii a hrubému zaobchádzaniu. Uvádza to správa Poradne pre občianske a ľudské práva a Centra pre reprodukčné práva (Center for Reproductive Rights). Publikovaná správa vychádza z rozhovorov, ktoré uskutočnila Poradňa pre občianske a ľudské práva a Centrum pre reprodukčné práva 24. – 27. októbra 2016. Počas rozhovorov boli zozbierané skúsenosti 38 rómskych žien, ktoré žijú v štyroch sociálne vylúčených rómskych komunitách v okresoch Spišská Nová Ves, Gelnica a Prešov na východnom Slovensku. Rozhovory boli zamerané na skúsenosti žien s poskytovaním zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie za ostatných päť rokov.

V správe odporúčajú mimovládne organizácie sled krokov, ktoré by príslušné štátne inštitúcie mali podniknúť na to, aby zabezpečili rešpektovanie práv rómskych žien. Odborníci odporúčajú napríklad zaviesť účinné opatrenia na riešenie systémovej a prierezovej diskriminácie v zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie, vrátane implementácie a investovania primeraných zdrojov do vhod-

ných programov s cieľom zlepšiť prístup rómskych žien ku kvalitným službám zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie.

„V rámci našej práce už dlhšie počúvame príbehy rómskych žien o porušovaní ich reprodukčných práv na niektorých pôrodných oddeleniach nemocníc a v gynekologických ambulanciách. Rómske ženy nám často hovoria o ponižovaní, verbálnych útokoch, neposkytnutí dostatočnej zdravotnej starostlivosti, dostatočných informácií či segregácii na pôrodných oddeleniach,“ uviedla terénna pracovníčka z Poradne pre občianske a ľudské práva Agáta Duchoňová.

Tvorcovia správy veria, že príbehy pritiahnu pozornosť verejnosti aj zodpovedných štátnych inštitúcií, ktoré by mali konať a prijať účinné opatrenia smerujúce k zmene.

Mnohé ženy vo svojich výpovediach uvedených v správe Vakeras zorales – Hovoríme nahlas popisali segregáciu na pôrodných oddeleniach, rasovo motivované obťažovanie a ponižovanie, zanedbanie starostlivosti, fyzické obmedzovanie a hrubé zaobchádzanie počas pôrodu. Popisovali tiež nedostatky súvisiace s informovaným súhlasom a s rozhodovaním sa o zdravotnej starostlivosti.

„Rozhodla som sa hovoriť o svojej skúsenosti aj skúsenosti iných rómskych žien s ponižovaním a diskrimináciou v nemocnici a u gynekológa. Chcem, aby sa situácia zlepšila. Aby rómske ženy neboli oddeľované v rómskych izbách na pôrodnici a dostávali dobrú zdravotnú starostlivosť,“ povedala jedna z rómskych žien, ktorá poskytla rozhovor pre účely správy.

„Pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie by sa s rómskymi ženami malo zaobchádzať dôstojne a s rešpektom,“ uvádza Leah Hctor, regionálna riaditeľka európskeho programu v Centre pre reprodukčné práva. „Slovenská vláda musí podniknúť konkrétne kroky smerom k tomu, aby rómske ženy dostali starostlivosť, ktorú potrebujú, a to bez rodovej a rasovej diskriminácie.“

Vakeras zorales – Hovoríme nahlas je spoločná publikácia Poradne pre občianske a ľudské práva a Centra pre reprodukčné práva.

Poradňa pre občianske a ľudské práva a Centrum pre reprodukčné práva už v roku 2003 vydali správu Telo i duša: Násilné sterilizácie a ďalšie útoky na reprodukčnú slobodu Rómov na Slovensku, v ktorej zdokumentovali prípady nezákonných sterilizácií rómskych žien, ako aj ďalšie porušenia práv žien pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie.

red, TS

Nové nariadenie vlády pomôže podporiť vyučovanie rómskeho jazyka

Vláda na svojom rokovaní 13. decembra 2017 schválila nové znenie nariadenia vlády, ktorým sa upravuje mzdový a prevádzkový normatív základných škôl s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny alebo so vzdelávaním v jazyku národnostnej menšiny. Úprava noratívov sa pozitívne dotkne vyše 30 000 žiakov.

Cieľom zmeny *Nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 630/2008 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre školy a školské zariadenia* je navýšenie mzdového normatívu a normatívu na výchovno-vzdelávací proces v základných školách, ktorý vychádza zo zvýšenej personálnej a prevádzkovej náročnosti vzdelávania žiakov v školách s iným vyučovacím jazykom ako slovenským.

V praxi toto nariadenie okrem iného prináša zvýšenie mzdového normatívu a normatívu na výchovno-vzdelávací proces na žiaka základnej školy, ktorý po novom bude pre školy s iným vyučovacím jazykom ako slovenským predstavovať 113%.

Zároveň sa zavádza nový normatív na žiaka učiaceho sa jazyk národnostnej menšiny podľa rámcového učebného plánu pre základné školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny (ak sa ho žiak učí ako povinný predmet), ktorý bude predstavovať 104% a bude sa vzťahovať na školy s vyučovaním rusínskeho, rómskeho, ukrajinského, ruského, nemeckého a chorvátskeho jazyka.

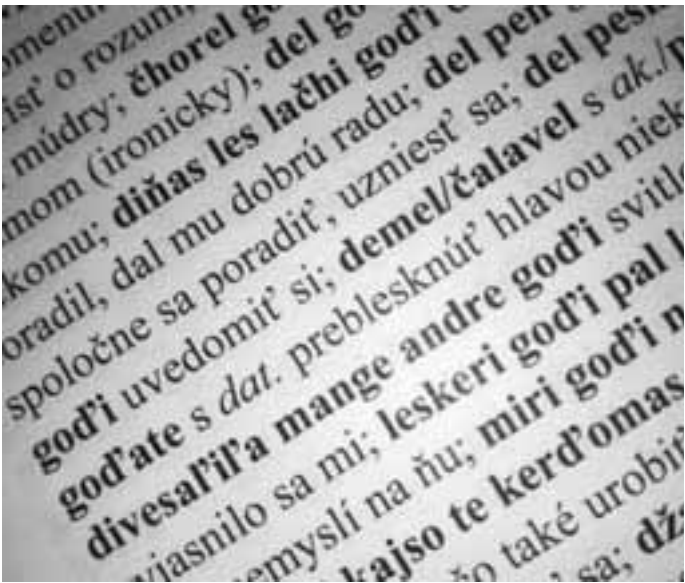
Rezort vnútra zvýši vzdelanostnú úroveň žiakov z marginalizovaných rómskych komunít poskytutím mentoringu a tútoringu

Bratislava, 15. 12. 2017 – Ministerstvo vnútra SR ako sprostredkovateľský orgán pre časť Operačného programu Ľudské zdroje (OP ĽZ) zverejnilo výzvu zameranú na poskytovanie mentorskej a tútorskej podpory pre žiakov z marginalizovaných rómskych komunít (MRK). Na projekty poputuje suma viac ako 5 miliónov eur zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu a štátneho rozpočtu.

Hlavným cieľom výzvy je zvýšiť vzdelanostnú úroveň žiakov základných a stredných škôl, ktorí pochádzajú z prostredia MRK pomocou poskytovania mentorskej a tútorskej podpory. Ide o podporu žiakov druhého stupňa základnej školy a žiakov strednej školy. Systém je nastavený tak, aby posúval žiakov v čo najväčšej miere nielen smerom k vyššiemu a kvalitnejšiemu vzdelávaniu, ale aj k osobnostnému rozvoju. O finančnú podporu môžu žiadať mimovládne neziskové organizácie, občianske združenia, nadácie a cirkevné organizácie. Uzavretie prvého hodnotiaceho kola na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok je 23. apríla 2018.

Slovenská republika chce aj prostredníctvom OP ĽZ prispieť k zvýšeniu vzdelanostnej úrovne príslušníkov marginalizovaných komunít. „Výzvou má rezort vnútra ambíciu zlepšiť školské výsledky, eliminovať predčasné ukončenie základnej školskej dochádzky, a teda opakovanie ročníkov, ako aj preradenie do špeciálnej základnej školy, a tiež dopomôcť k úspešnému prijatiu na strednú školu a ukončenie strednej školy, najlepšie s maturitou,“ vysvetlila generálna riaditeľka sekcie európskych programov ministerstva vnútra Adela Danišková.

red, TS

Pre vyučovanie rómskeho jazyka prináša zvýšenie mzdového normatívu a normatívu na výchovno-vzdelávací proces na žiaka základným školám v lokalitách, kde rodičia prejavujú záujem o vyučovanie tohto národnostného jazyka, finančné prostriedky na pokrytie zvýšených výkonov, ktoré predstavovali tiež jednu z prekážok.

Toto nariadenie, ktorého zmenu iniciovala strana Most-Híd, nadobudne účinnosť 1. januára 2018.

red, TS

Rezort vnútra zvýši v škôlkach vzdelanostnú úroveň detí z rómskych komunít

Bratislava, 20. 12. 2017 – V škôlkach bude viac detí z prostredia marginalizovaných rómskych komunít (MRK), čím sa zvýši ich vzdelanostná úroveň. Vytvorené bude inkluzívne prostredie, a to prostredníctvom zapojenia asistentov učiteľa a odborných zamestnancov. Umožní to národný projekt, na ktorý poputuje cez Operačný program Ľudské zdroje (OP ĽZ) suma 21,26 milióna eur. Vyzvanie vyhlásilo Ministerstvo vnútra SR, ktoré je sprostredkovateľským orgánom pre časť OP ĽZ.

Zámerom národného projektu je zvýšiť počet detí z rómskych komunít v škôlkach a podporovať ich rozvoj v inkluzívnom prostredí. Zvýšenie vzdelanostnej úrovne je totiž jedným z nástrojov sociálnej inklúzie marginalizovaných rómskych komunít. „Cieľom je zvýšiť úroveň vzdelania na všetkých stupňoch, no s dôrazom na predprimárne,“ vysvetlila generálna riaditeľka sekcie európskych programov ministerstva vnútra Adela Danišková.

Deti budú podporovať odborní zamestnanci a asistenti učiteľa, ktorí im pomôžu v prekonávaní jazykových, zdravotných, sociálnych, kultúrnych a iných bariér. Projekt podporí aj neformálne vzdelávanie detí z rómskych komunít a ich rodičov.

Cieľovou skupinou projektu sú deti z marginalizovaných rómskych komunít, ich rodičia, ale aj príslušníci a obyvatelia komunity. Aktivity možno robiť na celom území Slovenska, no s výnimkou Bratislavského kraja.

red, TS

druhý akčný plán, ktorý sa podarilo schváliť – Akčný plán pre oblasť prístupov smerom k väčšinovej spoločnosti – Iniciatíva integrácie Rómov prostredníctvom komunikácie.

„Pracovný názov tohto dokumentu je Akčný plán pre verejnú mienku. Tento akčný plán je prvý svojho druhu a kladieme si ním za cieľ pracovať s jednou z najväčších prekážok pri integrácii Rómov do spoločnosti. Spôsob, akým sú Rómovia dlhodobo zobrazovaní často nekorešponduje s realitou, čo potvrdzujú aj mediálne výskumy v tejto oblasti. Pracovať chceme aj priamo s novinármi, ako regionálnymi, tak aj celonárodnými. Bez podpory verejnej mienky budeme len márne hľadať politiky, ktoré majú problémy riešiť,“ konštatoval Ravasz.

V tomto roku bola schválená aktualizácia piatich akčných plánov k Stratégii SR pre integráciu Rómov do roku 2020. Boli to akčné a plány pre oblasť vzdelávania, zamestnanosti, bývania, zdravia a finančného začlenenia. Aktuálne schválené akčné plány sú k nim komplementárne a dopĺňajú úlohy, ktoré majú byť zrealizované v rámci plnenia stratégie. Akčné plány slúžia ako zoznam úloh, ktoré sú vytýčené aj s časovým harmonogramom ich plnenia. Na tieto dokumenty je možné odvolať sa pri zabezpečovaní plnenia úloh zo strany štátu. Okrem štátnej správy slúžia aj verejnosti a mimovládny organizáciám na hodnotenie práce jednotlivých aktérov. Európske zdroje môžu pomôcť v búraní predsudkov voči Rómom.

(red, TS)

me na chatrče bez vody a elektriny. Vieme o veľkej skupine detí, ktoré tam žijú, nemajú ani stôl, ani stoličku, ani lampu, ani čo jesť. A chceme od týchto detí výsledky v škole a zaradenie sa do našej spoločnosti.

Privítal by som, keby zo strany vlády a zodpovedných inštitúcií ľudia cítili silnejšie odhodlanie zlepšovať situáciu rómskych komunít a znižovať napätie pri spolužití s majoritným obyvateľstvom. Odhodlanie podporené aktívnou osvetľovacou kampaňou. Ponúkam na zváženie, aby sa touto agendou zaoberal priamo člen vlády, keďže politicky slabý splnomocnenec má obmedzené možnosti. Významným signálom, že to politici myslia vážne, by mohli byť veľmi konkrétne záväzky a časové plány – dokeď kombináciou vhodných opatrení a investícií zlikvidujeme nelegálne osady, dokedy zlepšíme výsledky rómskych detí v škole. Desať rokov by v oboch prípadoch mohol byť ambiciózny, ale aj realistický cieľ. Cieľ, aby sa Rómovia stali súčasťou úspešného príbehu Slovenskej republiky.

red (krátené)

Prezident navštívil na Spiši projekty, ktoré pomáhajú Rómom

Spišské Podhradie, 22. 5. 2017 – Prezident Andrej Kiska navštívil v rámci pracovného výjazdu Spišské Podhradie, obec Bijacovce a rómsku osadu Roškovce.

Poukázal na potrebu riešenia rómskej problematiky, pretože hoci má moderné Slovensko takmer 25 rokov, v tomto smere urobilo len veľmi málo. „Stále vidíme chatrče bez vody, bez elektriny. Stále vidíme ľudí žijúcich v absolútne nevhodných podmienkach,“ povedal Andrej Kiska po stretnutí s predstaviteľmi mesta Spišské Podhradie.

Ocenil, že vidieť výsledky práce dobrovoľníkov, tretieho sektora, cirkví, či niektorých starostov a primátorov, ktorí dokázali vo svojich dedinkách či mestečkách rómsku problematiku vyriešiť. „Existuje veľa úspešných projektov, ktoré dokážu pomôcť Rómom,“ uviedol. Spoločnosť však podľa neho nie je schopná postaviť si jasné ciele, zobrať vzory, ktoré fungujú a aplikovať ich na celom Slovensku.

Prezident pripomenul, že na riešenie rómskej problematiky sme z európskych peňazí do roku 2020 dostali 450 miliónov eur. „Potrebujeme však vidieť jasne postavené ciele, dať kompetencie a vyžadovať výsledky,“ zdôraznil a pripomenul, že neriešenie rómskej problematiky pozvubudzuje aj extrémistov. „A to je to najhoršie, čo sa môže diať.“

V Spišskom Podhradí navštívil Andrej Kiska aj centrum Nano Nagle, ktoré pod vedením írskych sestier pomáha deťom z neďalekej rómskej osady. V obci Bijacovce navštívil Strednú odbornú školu lesnícku, ktorej väčšiu časť žiakov tvoria deti z rómskych rodín.

Na záver pracovného výjazdu smeroval Andrej Kiska do rómskej osady Roškovce, kde pôsobí komunitné centrum neziskovej organizácie Človek v ohrození. Centrum sa zameriava najmä na deti do 15 rokov, organizuje tiež vzdelávacie a rekvalifikačné kurzy pre mládež a dospelých, ktorým nie sú dostupné žiadne príležitosti na ďalšie vzdelávanie.

Podľa prezidenta Kisku je dobré, keď fungujú komunitné centrá ako v Roškovciach. Vďaka predškolskej príprave už nie sú deti z osady automaticky posielané do špeciálnych škôl a nie je tam ani stopercentná nezamestnanosť ako pred desiatimi rokmi. „Dnes sú tu ľudia, ktorí pracujú a sú príkladom pre ostatných.“

red

Úradu splnomocnenca pre Rómov sa podarilo vytvoriť pracovné miesta na pomoc rómskym komunitám

Bratislava, 15. 12. 2017 – V oblasti zamestnanosti sa december 2017 zrejme zapíše ako najúspešnejší mesiac. Počet nových pracovných miest, ktoré boli vytvorené a obsadené vďaka úradu stúpol o viac ako 800.

„Decembrový nárast pracovných miest nás neuveriteľne teší. Mňa osobne teší aj to, že sa ich podarilo vytvoriť ešte pre Vianocami. Mnohým rodinám tak určite padol kameň zo srdca,“ uviedol vládny splnomocnenec pre rómske komunity Ábel Ravasz.

Celkovo sa úradu podarilo vytvoriť už 1 352 pracovných miest. Všetko sú to pracovné miesta, ktoré pomáhajú rómskym komunitám. Konkrétne ide o terénnych sociálnych pracovníkov, terénnych pracovníkov, pracovníkov komunitných centier a členov a členky miestnych občianskych poriadkových služieb – MOPS.

„Väčšina z decembrových nových miest sú MOPS. December bol len druhý mesiac, kedy mohli vyjsť poriadkové služby do ulíc a z plánovaných zhruba 830 členov ich je v uliciach už 785. To je veľmi dobrá vizitka pre všetky zapojené strany. Je to aj dôkaz toho, že keď sú podmienky výzvy dobre nastavené, tak vedia obce financie čerpať veľmi pružne,“ dodal splnomocnenec Ravasz.

red, TS

Speváčka Gitana: Rómstvo je v každom z nás

E gilutňi Gitana: O romipen hino andre savore amendar

Adriana Dráfiová, známa pod umeleckým menom Gitana, sa hudbe venuje od detstva. Hudba je pre ňu osobnou vášňou a zmyslom života, rada objavuje rôzne žánre a polohy svojho hlasu. Gitana venuje veľa času workshopom s rómskymi deťmi. So svojím partnerom a synom žije v prihraničnom rakúskom mestečku Kittsee.

Ako ste sa dostali k hudbe?

Do hudby som sa narodila. V mojej rodine boli samí hudobníci, niekoľko generácií predo mnou. V muzikantskej rodine sa nemôže narodiť nikto iný.

Aké hudobné tradície boli vo vašej rodine najsilnejšie?

Husle sa v našej rodine dedili ako najznámejší nástroj. Všetci boli primášmi. Všetci chlapi museli byť primášmi. Môj brat bol taktiež predurčený stať sa ďalším primášom. Dostal husle a aj sa na ne učil, ale jemu husle v rukách plakali. Nerád sa na ne učil hrať, a tak mu po nich tiekli slzy. Bolo to pre celú rodinu zábavné. Hovorili, že on bude taký huslista, že mu tie husle v rukách aj plakať budú. Ja som mala cvičiť na klavír. S bratom sme sa vždy potajomky vymenili. On hral na klavír a ja na husle. V rodine ale bolo neprípustné, aby som bola primáškou, a tak mi nakoniec husle nedovolili.

Už počas detstva ste sa stretávali s muzikantmi nielen v prostredí vašej rodiny, ale aj v okruhu kamarátov.

Narodila som sa v Bratislave, neskôr sme sa presťahovali do Nových Zámkov, odkiaľ pochádza rodina môjho otca. Keď som mala asi deväť rokov, vrátili sme sa naspäť do Bratislavy. Moji spolužiaci a kamaráti, s ktorými sme sa stretávali, sú dnes vynikajúcimi muzikantmi. Čo iné sme mohli robiť, ako mať vlastnú kapelu? Vtedy to bolo navyše trendové. Veľké kapely, veľké hudobné zostavy. Boli sme v tej dobe asi tri speváčky. V kapele bol napríklad môj veľmi dobrý kamarát Eugen Vizváry, a mnoho iných vynikajúcich umelcov.

Akým spôsobom hudba formovala a ovplyvnila váš život?

Neviem si prestaviť, čo by som robila bez hudby. Ako dieťa som chcela študovať právo. Možno by ma to aj bavilo. Prišla som ale na to, že by som sa nemohla tak naplno vyjadriť a povedať, čo cítim. Bez hudby by som bola ako prázdna schránka. Ja hudbu naozaj potrebujem.

Nakoniec ste sa našli v speve a hrávali ste s mnohými kapelami. Aká bola vaša cesta k sólovému spevu?

Od svojich sedemnástich rokov som mala šancu hrať s kapelami v západnej Európe. Medzi moje prvé skúsenosti patrilo Švajčiarsko, kde som vystupovala na silvestrovskom večere. V jednom krásnom hoteli sme hrali na takom provízornom, ale krásnom pódiu, ktoré bolo postavené na nožičkách. Tesne po polnoci sa ľudia tak zabávali a tancovali, že tie nožičky posunuli a pódium spadlo. Rozbili sa nám nástroje a museli sme tam zostať štyri dni, pokým nám kúpili nové. Takže hneď prvý angažmán bol nadtľho.

V tej dobe bolo aktuálne hrať v zahraničí. Všetci muzikanti mali takéto formácie, ktoré boli sprostredkované agentúrami do zahraničia na dlhodobejší angažmán. Hrávali sme tiež na lodiach. Väčšinu mesiacov z roka sme boli mimo Slovenska. V zahraničí hrávalo veľa rómskych umelcov. Boli veľmi známi. Väčšinou sme hrali reprodukovánú hudbu, ale keďže ľudia v zahraničí veľmi radi počúvali rómsku muziku, mohli sme priniesť kúsok seba. Ostala som teda hrať s rôznymi kapelami, s rôznymi umelcami. Po čase som mala vlastnú zostavu a veľa rokov so mnou pôsobil aj môj brat. Hrávali sme v Španielsku, Švajčiarsku, Francúzsku, Nemecku. Ale na Slovensku som doma.

Prečo ste sa po toľkých rokoch a dobre rozbehnutej kariére rozhodli vrátiť na Slovensko?

Po sedemnástich rokoch spievania v zahraničí som sa vrátila na Slovensko, pretože som chcela otvoriť školu pre deti, ktoré po-

chádzajú z ťažších podmienok. Školu pre umelcov, atlétov, kováčov, maliarov, pre spevákov a hudobníkov. Bol to môj veľký sen. Chcela som, aby deti z mojej školy boli posielané do zahraničia, kde by mali možnosť študovať a aby sme tiež mali učiteľov z iných krajín, ktorí by ukazovali rôznorodosť tohto sveta. Nielen v umení, ale aj v športe. Preto som prišla domov a mala som pre tento projekt aj vyhladenú budovu. Zatiaľ sa to nepodarilo, ale tú myšlienku mám stále v hlave. Po niekoľkých rokoch som sa ale cez môjho partnera dostala k malým projektom, kde robím motivačné workshopy a vediem deti k hudbe a umeniu. Tie deti ma poznajú a asi som pre ne darom, že za nimi príde niekto, kto máva veľké vystúpenia, vydal cédečka alebo účinkuje v televízii ako speváčka, herečka a moderátorka. Často, keď im ukazujem vzory úspešných umelcov, posielajú cezo mňa odkazy mojim kolegom – ako je Rytmus, Igor Kmeťo ml. Pochopila som, čo všetko to v tých deťoch vytvára. Už tretí rok pracujem na projektoch s deťmi v Bratislave, ale aj naprieč celým Slovenskom. S deťmi, ktoré už školu skončili, si dodnes píšeme a sledujem, čo všetko dokázali. Komu môžeš dať viac, ako deťom vo vlastnej krajine? Nie som ale zameraná len na rómske deti, nedelím ich podľa národnosti. Dôležité je, či chcú.

Váš najnovší album Kolora obsahuje pätnásť skladieb rôznych žánrov, z ktorých sú mnohé naspievané v rómčine. Ako pri svojej tvorbe pristupujete k žánrom a jazyku?

Hľadala som cestu, ako prezentovať svoju tvorbu. Myslím si, že každý z umelcov musí prezentovať hlavne seba. Mám rada rôzne žánre. Nerada sa kategorizujem, že by som napríklad spievala iba pop, soul, jazz, funk, alebo len rómsku hudbu. Všetko sa dá prepojiť a pre rozličné žánre viem nájsť vo svojom hlasovom rozsahu farebnosť. Rozmýšľala som nad tým, či mám robiť hudbu cielene pre masu alebo do toho dať seba. Vždy sa snažím nájsť kompromis. My, umelci, máme niekedy ten svoj svet,

radi robíme zložitejšiu hudbu, ktorá môže byť ťažšie konzumovateľná. Snažila som sa to preto trochu znížiť na ľahšie popové veci. Na mojom albume sú aj niektoré piesne v slovenskom jazyku, ale myslím si, že je veľmi hodnotné spievať v rómskom jazyku. Rómčina je krásny, pestrý jazyk, ktorý v hudbe znie skutočne zvonivo. Rómska hudba prešla po celom svete a jej hudobné prvky sa výborne aplikujú do popu, latina či džezu. Dnes je rómska hudba preformovaná. Rastie, formuje sa do rôznych žánrov. Už nie je len o cimbele alebo husliach, už je oveľa ďalej. Bola by škoda to nepoužiť, a preto som sa viac priklonila k rómskej hudbe.

Ako vyzerá práca na rómskych textoch?

Som veľmi šťastná, že som mohla na textoch pracovať s mojim partnerom. Bez neho by som to nezvládla, pretože som v rómčine dosť slabá. Predtým, ako začneme pracovať na textoch, väčšinou zložíme hudbu, prípadne mi niekto ponúkne pesničku, ktorá sa mi zapáči. Na začiatku sa mi pri harmóniách vytvárajú obrázky, kam by to asi mohlo smerovať. Je to voľný proces. Na jednu pesničku si urobíme niekoľko náčrtov. Niekedy prídeme na to, že ani jeden z nich nereflektoval náladu tej pesničky. Potom skúšam niečo nové. Pri textovaní v rómčine vždy potrebujem pomoc môjho partnera.

Vášim partnerom, manažérom a umeleckým spolupracovníkom je Eduard Čonka.

Môj partner je manažérsky typ. Pre mňa je to niekedy dosť ťažké – často ulietavam, a tak ma on musí niekedy uzemňovať. Myslím si ale, že práve v tomto sa dopĺňame. Keď začneme písať texty, tak v ňom uvidím umelca. Niečo navrhne, komunikujeme o tom a dokážeme sa veľmi dobre prepojiť. Rómsky jazyk má dosť málo slov a niekedy neviem vyjadriť to, čo by si chcel. Tým, že môj partner pozná rómsky jazyk, ja sa mu ho snažím dotvárať nejakými metaforami. Keď neviem, ako povedať, že je niekto kamarát, tak ma napadne napríklad spojenie: „Oko, ktoré vidí do diaľky“.

Do akej miery je vaša hudba prepojená s vašou identitou?

Moja hudba by mala prezentovať to, že naša rómska identita nie je jednoduchá a že je prastará. Bola tu a vždy tu bude, a má právo rásť. Je krásna a farebná, ako naša hudba. Chcela by som, aby prostredníctvom mojej osoby ľudia spoznávali, že sa nemusia báť tých, čo nepoznajú. Skôr by ich mali chcieť spoznať. Pýtať sa, prečo sú ľudia takí, akí sú. Myslím si, že v každom z nás je kúsok Róma. Bojíme sa vecí, ktoré vôbec nie sú pravdou. Bojíme sa Rómov, ktorí sú v Európe viac ako tisíc rokov. Bojíme sa ich napriek tomu, že nemajú vlastnú zem a nikdy v živote nezdvihli zbrane voči inému národu. Ak, tak bojovali za národ, v ktorom žijú. Napriek tomu sa bojíme niečoho, čo vôbec nie je hrozbou.

Vo svojich pesničkách sa podieľate na hudobnej stránke v rôznych podobách. Ktorú časť z procesu tvorby máte najradšej?

Najkrajšie je nahrávanie spevov. Ten moment, keď sa viem stretnúť s inými muzikantmi, ktorí navrhnu, čo by sme ešte mohli dotvoriť. Napríklad pridať basovú linku, harmóniu. Spolupracujem s veľmi dobrými hudobníkmi. Máme veľa spoločného, stretáme sa v našich predstavách a harmóniách. Som na seba veľmi kritická – myslím si, že v hudbe musíme mať sebakritiku.

Hudba silne ovplyvňuje a formuje váš život. Odzrkadľujú sa vaše osobné skúsenosti a prežívanie vo vašej tvorbe?

Každá jedna pieseň vyjadruje nejakú etapu v živote. Každý jeden z nás sa do toho osobne zakomponuje. Nepoznám umelca, ktorý v tom nie je kúsok vložený. Mali by sme pochopiť to, že rómstvo nie je hanba, je v každom jednom z nás. Vo vnútri človeka. Je to voľnosť, krása, láska a spojenie rodiny. Toto je pre mňa rómstvo, ktoré by som rada odovzdávala ďalej.

* * *

Adriana Drafijova, so hiňi prindžardí tel peskero artisticko nav Gitana gilavel odkanastar sas cikňi. E muzika hiňi pedal late but opre thodí andre lakero dživipen the rado arakhelkerel vajsave žanri pedal peskero hangos. E Gitana sthovkerel but vachtos andro keribena le romane čhavenca. Le peskere romeha the čhaveha dživel but pašes pašal e Austria andro foros Kittse.

Sar tumen reslan pašal e muzika?

Andre muzika me ulilom. Andre miri famelija sas dojekh lavutara but berša palal. Andre muzikakeri famelija musaj te ulol ča lavutaris

Save muzikakere tradicii sas andre tumari famelija jekhzorale?

O lavuta pes dojekhvar preanenas andre amari famelija. Savore sas primaša. Savore murša mušinenas te avel primaša. Le mire phraleske sas irindo, hoj ela lestar aver primašis. Resla o lavuta the sikhľolas pre lende te bašavel, ale leske o lavuta andro vasta rovenas. Na rado pre lende bašavelas the avka pre lende perenas leskere apsa. Oda sas pedal calo famelija baro pheras. Sako pheneľas, hoj jov ela ajso lavutaris, hoj leskere lavuta rovena. Me mušinavas te bašavel pro klaviris. Le phraleha amen dojekhvar garudes čerinas. Jov bašavelas pro klaviris the

me pro lavuta. Andre famelija oda našti sas, hoj e romňi bi sas primaška the vašoda mange o lavuta na dine.

Imar čhavorikanestar tumen sprindžarenas le lavutarenca na ča andal tumari famelija, ale the maškar tumare kamarata.

Me ulilom Bratislavate, palis gelam andro Neve Zamki khatar zgela dadeskeri famelija. Kana man sas eňa berša, amen visardam Bratislavate. Mire spolužijaka the kamarata, so lenca sprindžardomas, hine adaďives but lačhe lavutara. So aver šaj kerdam sar te sthovel peskeri kapela. Akor oda sas but popularno. Bare kapeli, bare muzikakere sthodipena. Akor samas trin gilutne. Andre kapela sas ko priklados miro but lačho kamaratos Eugen Vizvari the but aver lavutara.

Sar e muzika bondarelas the perelas pre tumaro dživipen?

Me na džanav te gondofinel, so bi keravas bijo muzika. Sar čhavo me kamavas te sikhľol pravos. Oda bi man the bavinelas. Palis doavľom pre oda, hoj bi palis na džanavas jekhfeder te phenel so šunav. Bijo muzika bi somas sar čučo čaro. Me la muzika čačes kamav.

Ajci pre kajciste tumen arakhle andro gilašagos the bašavenas but kapelenca. Savo sas tumaro drom, kana zachudňan te gilavel korkori?

Andal mire dešuefta berša zachudňom te bašavel le kapelenca andre zapadno Europa. Maškar mire anglune eksperijenca sas o Švajčarsko, kaj gilavas pro silvestrakero bašaviben. Andro jekh šukar hotelos amen bašavas pro ajso provizorno, ale but šukar podijos, so terďolas pre ajse pindrore. Pal jepaš rati savore avka pen bavinenas the khelenas, hoj pen ola pindrore phagle the o podijos peľa. Phagerde amenge savore muzikakere inštrimenti the mušinahas

odoj te ačhol štar ďivesa, kana amenge na cinde neve. Vašoda miro elšino angažmanos likerelas ajci but.

Akor sas but popularnones te bašavel andro avrethem. Le dojekhe lavutaren sas ajse formaciji, so lenge sthode vajsave agenturi andro avrethem, so likerelas buter vachtos. Amen bašavas the pro šiľi. But čhona andal o berš na samas khere. Andro avrethem bašavelas but romane artista. Jon sas but prindžarde. Butvar amen bašavas reprodukimen muzika, ale o manuša andal avrethema rado šunen romaňi muzika, šaj preanas kotor pestar. Me ačhilom te bašavel le vajsave kapelenca the vajsave artistenca. Palis man sas peskeri kapela the but berša manca bašavelas the miro phral. Amen bašavas andre Hispanija, Švajčarsko, Francuzija, Germaňija. Ale kana som andre Slovakia, som khere.

Soske tumen pen pal ajci berša rozgiňinde prekal lačhi karijera te visarel andre Slovakia?

Pal dešuefta berša, kana gilavas andro avrethem, man visardom andre Slovakia, vašoda hoj kamľom te phundravel e škola pedal o čhave, so aven andal but phare sthodipena. E škola pedal artista, atleta, charta, maľara, pedal gilutne the lavutara. Oda sas miro baro suno. Kamavas, aj čhave andal miri škola sas bičhade andro avrethem, kaj bi len sas možnosť te sikhľol the aj amen hin učiteľa andal aver thema, so bi sikhavenas hoj sam savore vajsave pre adi luma. Na ča andre umeňije, ale the andro športos. Vašoda avľom khere the sas man pre ada projektos ajso ačhaviben. Dži akana pes oda kerďa, ale na mukhav ada andal o šero. Pal vajkeci berša me man prekal miro rom dochudňom ko cikne projekti, kaj kerav motivačna keribena the ľidžav le čhaven ke muzika the umeňije. Ola čhave man prindžaren the gondofinav, hoj som pedal lende sar diňipen, hoj pal lende avela vareko, kas hin bare koncerti, diňa avri o cedeč-

ki the hino andre televizija sar gilutňi, herečka the moderatorka. Dojekhvar, kana lenge sikhavav oprethode artisten, bičhaven prekal mande odpheňibena mire kolegenge – le Ritmusoske, Igor Kmeľoske terneder. Me achaliľom, hoj so savoro barol andre ala čhave. Imar trito berš kerav projekti le čhavenca Bratislavate, ale the andre calo Slovakia. Le čhavenca, so imar agorisalile andre škola, mange dži adadives irinav the dodikhav, so savoro resle. Kaske šaj dav buter, sar le čhavege andro miro them. Miro interesos na perel ča pro romane čhave, na jepašarav len prekal narodnosťa. But intereso hino, so kamen.

Andro tumaro jekhnevo albumos Kolora hine sthode dešupandž gila vajsave žanrenca, andal save hine but gilade romanes. Sar paš peskero keriben sthoven žanri the čhib?

Me rodavas drom, sar te presikhavel miri buti. Gondofinav, hoj dojekh artistas musaj te presikhavel anglunes pes korkores. Me kamav vajsave žanri. Me na rado perav andro kategoriji, hoj bi rado gilavas ča pop, soul, jazz, funk vaj ča romaňi muzika. Savoro pes del te sphandkerel the pre vajsave žanri džanav te arakhel prekal peskero hangos o koloris. Me gondofinas opral oleste, hoj kerava muzika pedal savoren vaj andre oda te thovel pes korkora. Dojekhvar kamav te rodel o kompromisos. Amen artisten hin varekana ajsi peskri luma, rado keras ajsi phareder muzika, so šaj hin phares achalardi. Vašoda me kamľomas adi muzika te kerel lokeder the cikňisardom la vaš loko popos. Andro miro albumos hine the vajsave gila andre slovakiakeri čhib, ale me gondofinav, hoj hin but oprethodo te gilavel andre romaňi čhib. E romaňi čhib hiňi šukar koloriskeri čhib, so prekal muzika pes avrisikhavel but harangoznones. Romaňi muzika pregela pal calo luma the lakere hangoskere kotora pes lačhes sthovkeren andro po- str. 11 >>>

Zabudnuté kráľovstvo

Autor: Ernest Everhard (Braňo Oláh) / September 2006, fotografie: J. G. Mandel.

Kapitola III. Vlk a tiger

Obyvatelia Ghazny s úžasom hľadeli na nádheru sprievodu cudzincov, ktorí prišli navštíviť ich sultána. Slony pokryté purpurovými čabrakmi vyšívanými zlatom pokojne niesli svojich mahautov a drahocenný náklad. Nevšímali si zmätok, ktorý spôsobili na preplnených ghaznovských uliciach. Deti sa so strachom túlili k matkám, pretože nikdy predtým nevideli tieto šedivé kolosy, na ktorých sa hrdo niesli cudzinci. Kone mestských stráží sa nepokojne pätili a stavali na zadné, keď zacítili pach slonov. Celý zástup slonov, koní, tiav a mulov hrbiacich sa pod ťarchou nákladu, viedol Charšan. Tento mladý muž stelesňoval dokonalý výtvor bohov. Kráčal dôstojne, ako sa patrí na muža, ktorý v danej chvíli predstavuje celú hrdú ríšu Kanaudž. Za ním sa niesol vyparadený útvar telesnej stráže, ktorý mu preukazoval úctu a vernosť. Hlavou ani nepohol, akoby mu nesedela na šiji, ale na nejakom žulovom podstavci. Pred bránami sultánovho paláca celý sprievod zastavil. Hrubá dubová brána sa ťažko otvorila a pred nimi sa zjavil vezír. „Vitajte, vznešený vyslanci mocnej ríše Kanaudž, na dvore veľkého sultána Mahmúda. Vojdite, ale ak vás môžem poprosiť, slony nechajte pred bránami paláca, sultánove kone by sa plašili,“ vezír hovoril kostrbatou gréčtinou. Oblečený bol v ťažkom, zlatom a striebrom vyšívanom plášti, ktorý mu bol napriek jeho telnatosti veľký. Vypadal smiešne, na hlave mal veľký zelený turban, v ktorom bol zasadený drahokam. Usmieval sa a rukou im pokynul, aby vošli ďalej. Charšan a Virata hybko zoskočili z koní a vydali rozkazy. Zosimovi sluhovia pomohli svojmu pánovi zísť z pohodlných nosidiel, ktoré niesol na svojom mohutnom chrbte slon. Mahautovia so svojimi malými paličkami obdivuhodne ovládali tieto obrovské zvieratá, od ktorých domáci nemohli odtrhnúť oči. „Ja som vezír Já kub ibn Lais. Ešte raz, vitajte v Ghazne.“ Virata sa postavil bokom k Charšanovi a zdvorilo sa vezírovi uklonil. „Toto je princ ríše Kanaudž, vznešený Charšan, muž vedľa neho je ozdoba nášho kráľovstva, strážca múdrosti, veľký filozof a brahmán Zosimos.“ „A toto je môj najlepší priateľ, knieža z Banarásu Virata. Priniesli sme jeho veličenstvu sultánovi dary a posolstvo priateľstva od môjho kráľovského brata maharadžu Dejdžanda II,“ prehovoril Charšan plynulou gréčtinou, ktorá lahodila uchu. Vyzeral majestátne so svojou vysokou postavou a tvárou anjelsky jemnou, jeho dlhé havranie vlasy mu padali na ramená. Vezír si ho so záujmom prezeral premýšľajúc, či tento chlapec môže znamenať nejaké

nebezpečenstvo pre plán podmanenia si ríše Kanaudž. „Veď ja sa už o to postarám, aby bol tento Mladý tiger čo najskôr ulovený,“ pomyslel si vezír, líškavo sa usmievajúc na cudzincov. „Podte, vznešení hostia, ubytujem vás v najlepších komnatách veľkolepého paláca sultána Mahmúda. Určite ste po takej dlhej ceste unavení. Večer vás prijme vznešený sultán, ktorý sa už teší, že vás spozná osobne.“

* * *

Veľká prijímacia sála bola plná vôní vzácných bylín a rozmanitých jedál. Na stenách boli porozvešané drahocenné zbrane a tie najjemnejšie perzské koberce. Sultán Mahmúd majestátne sedel na tróne oblečený v čiernom a so svojím vlčím pohľadom si bez záujmu prezeral všetky dary, ktoré pred neho nosili sluhovia. Vzácné šperky, ktoré vyrobili šikovné ruky kanaudžských remeselníkov, zbrane vykladané drahokamami, perly vylovené pri pobreží Šurastri. Obrovské baly tých najjemnejších látok a celé kopce rôzneho vzácného korenia. Mahmúd ako znalec dobrých koní obdivne mľaskal jazykom, ako keby sa mu dostala tá najväčšia delikatesa, keď si prezeral vo svojich rozľahlých stajniach čriedu vzácnych koní, ktoré mu darovali cudzinci. Sultán bol nepokojný a nemohol sa dočkať, kedy prehovorí princ neveriacich. Charšan predstúpil o krok vpred: „Veličenstvo, nesiem vám dary a pozdrav od môjho brata maharadžu ríše Kanaudž Dejdžanda II. Tisíckrát vás pozdravuje a želá vám zdravie a dlhý život. Jeho najvrúcnejším želaním je mier medzi našimi krajinami. Tu je list, ktorý vám poslal.“ Mahmúd list prevzal a podal ho svojmu vezírovi: „Prečítaj nám to.“ Vezír začal svojím nevýrazným, trochu fufnávym hlasom slávnostne čítať list napísaný v gréčtine.

Môj drabý priateľ, sultán Mahmúd, pozdravujeme ťa a želáme ti zdravie a dlhý život, pokoj a mier pre celé tvoje kráľovstvo. So znepokojením počúvame chýry o tom, že chystáš veľkú vojnu proti našej ríši. Ja som však presvedčený, že to nie je pravda a len naši zlí nepriatelia sa snažia vyvolať svár medzi nami. Vo vidine vlastného prospechu chcú rozoštváť naše veľké a mocné krajiny do nezmyselnej a zničujúcej vojny. Bolo by mi veľmi ľúto, keby som sa mylil, pretože každý nepriateľ, ktorý si brúsi zuby na našu krajinu, si ich na nej vyláme a svojim ľuďom i kráľovstvu prinesie len smrť a zánik. My sme však presvedčení, že chceš s nami nažívať v mieri a prosperite.

Preto som poslal aj návrh našej zmluvy o priateľstve, ktorú v mojom zastúpení podpíše môj brat princ Charšan. Posielam ti skromné dary, ktoré ťa dúfam potešia. S pozdravom a želaním dobrého zdravia ťa pozývam na návštevu Kanaudž. Tvoj priateľ, maharadža ríše Kanaudž Dejdžand II.

Vezír skončil čítanie a v sále nastalo ticho plné očakávania. Charšan podal zvitok so zmluvou do sultánových rúk – vtedy sa ich oči stretli, na jednej strane ladovosivý Mahmúdove a na druhej strane veľké, čierne, planúce Charšanove. Vo chvíli, keď sa ich pohľady stretli, obom po chrbte prešiel nepríjemný mráz. Mahmúd vzal do svojich tenkých šlachovitých rúk zvitok a začal čítať. V jeho tvári sa odrážal hnev, zlostne zvitok stočil a podal vezírovi. Otočil sa na neho a po arabsky poznamenal, akoby len pre nich dvoch, ale dost hlasno, aby ho počuli jeho šlachtici a synovia. „Ten pes navrhuje za večnú hranicu riekú Indus a ešte sa mi opovažuje vyhrážať.“ V sále zašumelo pohoršenie ghaznovských šlachticov. „Ten pes ti ponúka mier namiesto vojny, život namiesto smrti a je len na tebe, pre čo sa rozhodneš,“ s pevným hlasom, ktorý sa ozýval po celej sále, čistou arabčinou predniesol Charšan. Hnev a pohoršenie z urážky lomcovalo kanaudžským posolstvom, muži mimovoľne siahali po mečoch. Stačil jediný Charšanov pohľad a všetci sa upokojili. „Tvoj brat mi ponúka potupný mier! Máme sa vraj naveky vzdať nároku na Kašmír a naše jednotky nesmú prekročiť Pěšavár v sile väčšej ako tisíc mužov!“ Princ Hasan pristúpil k vezírovi, vzal zvitok budúcej zmluvy, roztrhal ho a hodil na zem, kde ho zlostne pošliapal. „Toto je naša odpoveď,“ vrhal zlostné pohľady na Charšana a Viratu. „Vznešený sultán, nevedel som, že si svoju vládu odovzdal do synových rúk, asi nerokujem s tým správnym mužom,“ pokojne povedal Charšan a na perách mu pohrával pohrďavý úsmev. Mahmúd sa vyčítavo pozrel na syna a gestom mu ukázal, že má držať jazyk za zubami. „Ako mi je známe, môj kráľovský brat rovnako navrhuje, že ani naše vojská sa nebudú pohybovať od miest Šrínagar a Multán v sile väčšej ako tisíc mužov,“ pokračoval vo svojich argumentoch Charšan. „Lenže mne nikto, ani tvoj brat, nebude rozkazovať, čo budem robiť vo svojej krajine!“ kričal Mahmúd, až mu na čele navrela hrubá žila a jeho sivú tvár zaliala červeň. „Veď sa môžeme dohodnúť na iných podmienkach zmluvy,“ pokojne odpovedal Charšan nevšímajúc si sultánov hnev, v snahe splniť svoje poslanie – zabrániť vojne a uchovať mier pre obe kráľovstvá. Šlachtici ob-

klopujúci Mahmúdov trón volali na slávu svojho sultána a ako jeden muž vykrikovali jediné slovo, ktoré sa hlasno odrážalo od stien prijímacej sály: „Džihád, džihád!“ Svätá vojna proti neveriacim bola neodvratná. Vtedy dopredu vystúpil Zosimos. Zdvihol ruku, a tak si vynútil ticho v sále. „Vznešený sultán, dovoľ mi prehovoriť. Myslím si, že nič nepokazím, ak vám porozprávam rozprávku, ktorá môže pobaviť aj poučiť a každý nech sa rozhodne sám, čo si z nej odnesie. Táto rozprávka je od jedného veľmi múdreho muža, Gréka Ezopa, ktorý žil v mojej vlasti pred mnohými storočiami, no jeho múdrosť si ľudia vážia až do dnešných dní.“ V sále stále panovalo ticho, ktoré Zosimos pokladal za súhlas. „Horúcou krajinou pretekal žblnkotavý potôčik. Mladá ovečka čulo prihopkala k potoku. Pila a pila – aká bola malá, taký veľký smäd mala. Povyše, tam kde voda padala zo skál, prechádzal potokom vlk. Mrzuto vopchal pysk do vody a trochu si glgol, potom zazrel ovečku. Vo chvíli ho prepadol ukrutný hlad. Škriepne zavyl dolu prúdom. „Hej, ovca, čo mi kalíš vodu, ktorú chcem piť?“ Ovečka, celá sa trasúca od strachu, povie celkom skromne: „Ach, drahý vlk, akože je to možné? Veď potok tečie od teba ku mne.“ Vlk hnevá správna odpoveď: „Aha, zlostí sa, teraz si sa prezradila hlasom. Ty si ten lotor, čo mi pred šiestimi mesiacmi tak podlo nadával.“ Ovečka vidíac, že je stratená, odpovie: „Ale kdeže, pán Vlk, veď ja som vtedy ešte nebola ani na svete.“ Vlk nevediac, ako ďalej, zlostne štekne: „Načo dlhé rečičky, tak to bol tvoj otec, čo ma urazil,“ vrhol sa na ovečku a zožral ju.

V sále nastalo také ticho, až sa Zosimovi zdalo, že počuje škripanie Mahmúdových zubov. Všetci upierali zrak na sultána. Zosimos, obrátiac sa k Charšanovi, pokračoval: „Proti tým, čo sa rozhodli páchať zlo a krivdiť, nepomôže nijaká obrana, nijaký argument, nijaké reči.“ Mahmúd sa postavil, bol takmer nepríčetný od zlosti. Cítil sa ponížený a urazený. Vedel, že ho volajú Sivý vlk a na niekoľkých tvárach svojich šejkov zbadal škodoradostný úsmev. „Nechajte si svoje rozprávky pre deti! Tvojmu bratovi odkáž, že určite splním jeho želanie. Dávam mu svoje slovo, že ho prídem navštíviť do Kanaudž. Len neviem, či sa bude mojej návšteve tešiť, pretože prídem na čele svojej neporaziteľnej armády. Vezmite mu späť aj dary, ktoré mi poslal, moja vojnová korisť bude miliónkrát väčšia!“ Šejkovia spokojne volali na slávu svojmu sultánovi. Charšan sa mierne uklonil. Aj ním lomcovala zlosť, ale navonok pôsobil pokojne. „Prosím ťa, rozďaj tieto dary vdovám a sirotám. Viem, že je to málo, sotva si za to každá z nich kúpi chlieb.“ Všetci sa na neho začudovane dívali a jeden zo šejkov nahlas poznamenal: „Veď všetky tie veci majú takú nesmiernu hodnotu, že by sa za to dal kúpiť chlieb pre celý kalifát.“ „Vedzte, že ak začnete vojnu proti Kanaudž, budete mať toľko vdov a sirôt, že nebude dosť bohatstva na celom svete, ktoré by dokázalo osušiť ich slzy a zmierniť ich zármutok,“ Charšan sa otočil a náhlivo opustil sálu.

Kapitola IV. Už sa blíži priateľka smrti

Posolstvo Kanaudž bleskurýchlo opustilo sultánov palác a Ghaznu, ponáhľajúc sa domov so správou o blížiacej sa vojne. Charšan vyslal rýchlych poslov dvoma rozličnými trasami so správou pre Dejdžanda. Oni sami sa blížili k hraniciam ríše, no ešte stále boli na Mahmúdovom území. Aj keď ich chránila nedotknuteľnosť poslov, po tom, akého prijatia sa im od Mahmúda dostalo, boli mimoriadne opatrní. Na večer rozložili tábor a zostavili stráže. Zavanul jemný vetrík s vôňou trávy a štiplavým pachom konskej čriedy. Supy plachtili nad táborom akoby pozorovali, či sa im niečo neujde z večere, ktorú si pripravovali vojaci. V Charšanovom stane spolu večerali Zosimos, Virata a Charšan. „Takéto poníženie by snád nežazil ani radový vojak, ktorý by bol poslom ríše Kanaudž,“ rozčuľoval sa Charšan. „Správali sa k nám ako k poslednému šúdrovi,“ dával za pravdu svojmu priateľovi Virata, ktorý lačno obhrýzal chrumkavo upečenú kozlacinu a zapíjal ju poriadnymi dúškami vína. Zosimos vychutnával kozí syr, med a oriešky: „Snád si nemyslíte, že Mahmúd mal vôbec niekedy v úmysle vyjednávať o mieri? Už dávno pred naším príchodom bolo rozhodnuté o vojne. Nepriamo mi to potvrdil aj môj ctený priateľ, sultánov kronikár a učenec Al Ubdí, s ktorým som sa stretol.“ „Prečo si mi to nepovedal skôr, učiteľ? Mohli sme sa vyhnúť tomu poníženiu,“ Charšan zlostne zvieral päste, až mu hánky obeleli. „Po prvé, nestihol som to, pretože s Al Ubdím som sa stretol tesne pred naším prijatím u sultána. Po druhé, našou povinnosťou bolo pokúsiť sa naprieč všetkému vyjednať mier a v neposlednom rade som nevedel, ako sa zachová tvoja horúca hlava. Každý nepremyslený čin by nás stál život a naše hlavy by zdobili brány Ghazny. Maharadža a ríša by stratili možno rozhodujúci čas na dôkladnú prípravu na túto strašnú vojnu, ktorá nás teraz čaká,“ pokojne medzi sústami kozieho syra vysvetľoval Zosimos. Vtom zvonku začuli divé erdzhanie koňa. „To je Bucefalos,“ zvolal Charšan a vybehol zo stanu. Vonku videl, ako sa jeho obľúbený kôň stavia na zadné

a ani dvaja sluhovia ho nedokážu upokojiť. Charšan pribehol k nemu a pokojne sa mu prihovárал. „No tak, priateľ môj, čo sa ti stalo? Upokoj sa, už som pri tebe,“ chytil ho za hrivu a dýchal mu do nozdier. Zvieria sa upokojilo, zacítila pach svojho pána. Charšan ho hladkal po hlave a chrbte, keď pod rukou zacítil niečo mokré a lepkavé. Zavolať strážu s fackami a v ich svetle uvidel, že je to krv. Prezrel Bucefalov chrbát a našiel na ňom rany po korbáči. Otočil sa na svojich vojakov. „Kto to bol?“ kričal na celý tábor. Pred nohy sa mu hodil sluha, ktorý sa staral o kone: „Pane, volám sa Manoj a slúžil som ako koniar už vášmu otcovi. Prosím vás o zľutovanie.“ „To si urobil ty?“ ukazoval smerom na svojho koňa. „Nie, pane, prosím vás o zľutovanie nad mojím synom Sámimom. Keď prišiel napojiť kone, Bucefalos ho pohrýzol do ramena, veď viete aký je divoký,“ sluha pre vzlykanie nemohol ďalej pokračovať. „Kde je?“ zlostne kričal Charšan a vojaci pred neho na kolená hodili útleho, asi pätnásťročného mládenca, ktorý sa triasol pred svojím princom. Od strachu, ktorý ním lomcoval, nebol schopný preriecť slova na svoju obranu, len stiahol košefu. Na ramene sa ukázala veľká krvavá rana po konských zuboch. „Keď on ma pohrýzol, musel som ho potrestať,“ nakoniec vykoktal chlapec. No Charšan, takmer šialený od zlosti, ho nevnímal. Zobral korbáč a začal ním mládenca nepríčetne šľahať hlava-nehlava. Bil a bil, jeden úder nasledoval druhý. Krv a kusy mäsa lietali okolo, ale nikto sa neopovážil zastať úbohého chlapca. Len Zosimos pristúpil k Charšanovi a pozrel sa mu do očí. Korbáč v jeho ruke zostal visieť vo vzduchu. Zosimos sa bez slova otočil a odišiel do svojho stanu. Charšan sa pozrel pod svoje nohy, kde nehybne ležal skrvavený

mládenec. Jeho otec klačal vedľa a srdcervúco plakal. „Tak, a teraz som potrestal ja teba,“ zlostne pomedzi zovreté zuby zasipel Charšan. Prudko dýchal. Všetci naokolo sa pozerali do zeme, strach im nedovolil pozrieť sa na rozzúreného princa. Ten, zahodiac korbáč, pozeral po svojich vojakoch, no v ich tvárach nemohol vyčítať súhlas či nesúhlas so svojím skutkom. Zanechajúc všetko tak, bez slova odišiel do svojho stanu, kde sa hodil na lôžko a v ušiach mu stále znel plač otca nad svojím synom. Charšan spal nepokojným spánkom, vo sne sa mu pred očami mihali obrazy rôznych tvárí. Mahmúdovu kričiacu vystriedali nahnevané, odmerané tváre jeho bratov, sklamaný výraz Zosimovej a strachom znetvorená tvár chlapca. Nakoniec uvidel utrpenú tvár svojho otca, ktorý sa mu prihovoral: „Zobuď sa, syn môj, zobuď sa.“ Práve v tej chvíli do stanu vbehol Virata. Zvonku k nim doliehali zvuky rinčiacich zbraní a krik bojujúcich. „Sme prepadnutí! Ten prekliaty Mahmúd na nás poslal dobré dve stotiny zabijakov!“ kričal Virata, držiak v ruke meč, oblečený len v tom, ako spal. Charšan schytil meč visiaci pri jeho lôžku. Nebol čas na obliekanie, a tak zo stanu vybehol len v dhótí, do pol pása nahý. Pred jeho očami prebiehal boj muža proti mužovi, všade bolo počuť krik a erdzhanie vyplašených zvierat. Niektoré stany horeli, takže osvetľovali bojisko takmer ako za bieleho dňa. Charšanovi vojaci prekvapení nečakaným útokom na mnohých miestach prehrávali. Zo všetkých strán boli tlačení presilou skúsených bojovníkov, ktorí dobre ovládali svoje remeslo. Charšan vysadol na neosedlaného Bucefala a hnal sa priamo na miesto, kde boli jeho vojaci obklúčení zo všetkých strán. S divým bojovým pokrikom zrazil na zem najbližšie-

ho protivníka a pokračoval v tom ďalej. Zhášal životy ako prudká víchrica zhasí plameň sviečky. Jeho vojaci, vidiac svojho princa v boji a povzbudení jeho odvahou začali nadobúdať prevahu. Prerazili obklúčenie a vytvorili šík, tlačili nepriateľa chrbtom k Viratovi a jeho oddielom, čím sa útočníci dostávali do obklúčenia. Charšan, vyzlečený a do pol pásu zaffkaný krvou, sediac na neosedlanom Bucefalo- vi pripomínal skôr boha vojny, ako človeka. V tú noc jeho pravica poslala na večnosť veľa dobrých bojovníkov. Hŕstka ostatných vidiac, aký osud ich čaká, sa dala na útek, kým ešte nezaklapla vražedná pasca, ktorú im pripravil tento hrozný princ neveriacich. Virata sa rozhodol prenasledovať nepriateľa, ale Charšan ho zastavil: „Nechaj to tak, môže to byť len predvoj a dobre pripravená pasca. Nezabúdaj, že sme ešte stále na nepriateľskom území.“ Obaja sa pozerali na skazu v tábore, ktorú spôsobili Mahmúdovi zabijaci. Územie tábora bolo posiate mŕtvolami, z mnohých stanov zostala len hŕba popola, kde tu sa ozývalo stenanie zranených. Charšan aj Virata boli fascinovaní týmto pohľadom. Po prvýkrát sa ocitli v skutočnom boji proti skutočným nepriateľom a zvíťazili. Nad obzorom sa práve brieždilo, malý okraj žeravej oranžovej gule vykúkal spoza vzdialených kopcov. Všetci vojaci sa zhromaždili a divo prevolávali na slávu ríše Kanaudž, ich princa Charšana a kniežata Viratu. Charšan sa zrazu zháčil: „Kde je Zosimos? Okamžite ho nájdite!“ Vojaci sa náhlivo rozbehli po rumovisku tábora hľadať svojho brahmana. Našli ho sedieť pri jeho stane a pokojne popíjať obľúbené samské víno. „Charšan náhlivo zoskočil z koňa a ponáhlal sa k Zosimovi: „Učiteľ, nič sa ti nestalo?“ Zosimos, neodpovedajúc na jeho otázku sa pozeral na svojho žiaka zaffkaného od krvi nepriateľa, ktorá mu rýchlo zasychala na hrudi. „Toto je asi najkrajší pohľad pre teba i Viratu, ale zapamätajte si, že ničť je ľahké, to dokáže každý hlupák, ale tvoriť vie len niekoľko osvietených.“ „Učiteľ, snáď nám to nevyčítaš? Veď sme sa len bránili pred útokom,“ prekvapene sa ozval Charšan. „Aj dnes večer si sa len bránil pred tým chlapcom?“ Zosimos vstal, trochu zavrával od vypitého vína, uprel pohľad plný smútku na svojho žiaka: „V každom zlyhaní žiaka je zlyhanie učiteľa. Charšan, máš v sebe strašný dar, a to veľký talent zabíjať a ničť. Sily zla ťa chcú ovládnuť a tvojím prostredníctvom priniesť ľuďom skazu a utrpenie. A ja som zlyhal, keďže som ťa nenaučil dostatočne bojovať voči zlu, ktoré v každom z nás sídli niekde dobre ukryté v tom najskrytejšom kúte našej duše. Čaká, nabera silu, aby nás mohlo ovládnuť a zničiť. Zly-

hal som, nakoľko si zlyhal ty.“ Zosimos sa pri týchto slovách udrhel svojou stareckou rukou do prs, aby vyjadril svojmu žiakovi, ako veľmi pre neho trpí. Z oka sa mu skotúlala slza, v ktorej akoby sa zaleskol odraz práve vychádzajúceho slnka. Charšanovi po líkach stekali slzy, ktoré od zaschnutej krvi dostávali červenú farbu, takže to vypadalo, ako keby princ ríše Kanaudž ronil krvavé slzy. „Odpusť mi, učiteľ, že ti spôsobujem zármutok a že som ťa tak veľmi sklamal.“ „Mne sa neospravedlňuj, skús sa ospravedlniť svojmu koniarovi.“ „Učiteľ, vyvážim ho zlatom,“ zaúpel princ smerom k Zosimovi. „Privedte sem koniara a k jeho synovi pošlite tých najlepších lekárov, akých so sebou máme!“ „Jeho syn je mŕtvy,“ so strachom sa ozval jeden zo sluhov. „Ako? Prečo? Veď som ho len... potrestal,“ zmätene jachtal Charšan. „Vraj to jeho srdce nevydržalo, umrel vlastne od strachu,“ nesmelo vysvetľoval sluha. Zatiaľ priviedli koniara, kráčal ustato a za pásom sa mu kýval zakrvavený kindžal. Charšan sa díval na šedivejúceho päťdesiatnika strednej postavy, s hustými prešedivenými fúzami a šedivým strniskom. Práve v tejto chvíli si naplno uvedomil, že jeho hlúpa zúrivosť tomuto mužovi zobrala syna. Cítil sa najhoršie vo svojom krátkom živote. Strašne sa hanbil, keď sa díval do mútnych očí muža, v ktorých sa odrážal ten najhlbší smútok. Nevediac, čo povedať, sa mu nesmelo a s očividným pocitom viny prihovoril: „Ako vidím, aj ty si statočne bojoval.“ Ukázal na zakrvavenú zbraň za jeho pásom. Koniar sa na neho s prekvapením pozrel: „Tak, ako mi káže česť a povinnosť, pane,“ sklonil hlavu a upieral pohľad do zeme. Po chvíli ticha sa smutne opýtal: „Želáte si niečo, pane? Pretože sa musím ponáhľať urobiť pohrebnú hostinu a spolniť telo môjho jediného syna Sámina a vykonať všetky potrebné obrady, aby jeho duša mohla pokojne dôjsť až do podsvetia, kde ho privíta Boh Jamu, ktorý ho určite pošle priamo do raja.“ Zadržaný plač mu nedovolil pokračovať. „Tak to bol tvoj jediný syn,“ ťažko preglgol Charšan a cítil sa tak, že by sa najradšej prepadol do horúcich pekiel. „Áno, môj pane, želáte si niečo odo mňa, mám sa postarať o vášho koňa?“ koniar nečakajúc na odpoveď vzal Bucefala za uzdu a pobral sa na odchod. „Počkaj ešte, želaj si, čo len chceš a ja ti dávam slovo, že ti to splním. Keď príde domov, vyvážim ťa zlatom, to ti sľubujem, želaj si ešte niečo,“ prosil ho Charšan. „Vráť mi syna, pane,“ s plačom vzlykal koniar Manoj. Padol na kolená a srdcervúco sa rozplakal. Akoby postihnutý šialenstvom z veľkého žiaľu, stále opakoval: „Vráť mi syna, vráť mi syna, nechaj si všetko svoje

bohatstvo. Na čo mi bude, komu ho zanechám? Vráť mi syna.“ „Odvedte ho!“ rozkázal Virata, chytil Charšana za ruku snažiac sa ho odviesť od plačúceho koniara. Charšan len ševelil perami: „Odpusť mi, odpusť mi, za toto budem prekliaty, nech ma stihne za to hnev bohov,“ po líkach mu stále stekali slzy zmiešané s krvou nepriateľov. „Charšan, princ ríše Kanaudž, teraz nie je čas na lútosť! Musíme čo najrýchlejšie opustiť Mahmúdove kráľovstvo, do Lahauru je to ešte pekný kus cesty. Lútosť odlož na neskôr, toho chlapca už nevzkriesiš, ale týchto ľudí a celú ríšu ešte môžeš zachrániť,“ prísne ho oslovil Virata, trasúc ním, ako keby ho chcel prebrať zo spánku. „Berte len to najnutnejšie, okamžite opúšťame tábor a túto prekliatu krajinu!“ Charšan náhlivo objal Viratu a pokračoval v udeľovaní rozkazov. Všetci poslušne pobehovali medzi mŕtvolami svojich nepriateľov a plnili jeho príkazy. Po spopolnení tiel svojich padlých a vykonaní najnutnejších pohrebných obradov sa celá karavána pohla smerom k hraniciam ríše Kanaudž. Supy už nekrúžili nad krajinou, ale spolu s vlkami hodovali na prísernej hostine z ľudských tiel. Zosimos sa z neďalekého pahorka pozeral na tento hrozný obraz. Smutne si vzdychol a sám pre seba zašepkal: „Už sa blíži vojna, najlepšia priateľka smrti, a takáto je jej skutočná tvár.“

Kapitola V. Prípravy na veľký pád

V zlatej klieťke nádherne trilkoval slávik bulbul, spáľňou maharadžu Dejdžanda sa tiahla príjemná vôňa, zmes jazmínu, čerstvých ruží a vonných olejov. Steny boli vyzdobené nádhernými maľbami zobrazujúcimi výjavy lásky z kámasútry. Dejdžand ležal pri svojej žene, hladil jej nádherné telo a vychutnával slastné chvíle tesne po milovaní. Sunita jemne priadla od rozkoše, ktorú prežívala. Jej husté, gaštanové vlasy bohato padali na zlatom vyšívanej van- kúš a krásna, súmerná tvár sa blažene usmievala. V ušiach mala zlaté náušnice veľké ako detská dľaň, ktoré priam svietili nad krásnou šíjou. Zdobila ju zlatá retiazka s achátovým príveskom, ktorý pútal pozornosť nad žliabkom jej plných prsníkov. Obaja prudko dýchali a znovu sa dostávali do ošiaľa lásky. Na dvere však niekto nesmelo zaklopal. Klopanie sa zosilňovalo, keďže naň nikto neodpovedal. „Kohli, za toto ťa dám zbičovať tak, že na to do smrti nezabudneš! Hovoril som ti, že ma nemáš vyrušovať, ani keby horel palác,“ zlostne sa ozval Dejdžand. „To som ja,

brat môj, vstávaj, je to veľmi dôležité! Čakáme na teba v prijímacej sále.“ „To si ty, Pora? Čo sa pri bohoch deje, že ma vyrušujete?“ Dejdžand si narýchlo obliekol plášť a otvoril dvere. Za dverami stál Pora a malý vypasený komorník Kohli, ktorý od strachu pred svojím pánom takmer nedýchal. Pora sklopil zrak, keď videl mohutné nahé telo svojho brata presvitať cez otvorený plášť. „Obleč sa, maharadža ríše Kanaudž, tvoje kráľovstvo a ľud ťa potrebujú. Prišiel posol od nášho brata Charšana,“ slávnostným hlasom predniesol Pora a uklonil sa pred svojím bratom. „O chvíľu som tam,“ s bledou tvárou odvetil Dejdžand a zabuchol dvere. Pomalým krokom prešiel k širokánskej posteli, na ktorej ležala jeho krásna manželka, sadol si k nej a chytil ju za ruku. Sunita sa lenivo posadila: „Čo sa deje, miláčik? Prečo nás vyrušujú?“ Nahla sa k nemu a chcela ho pobožkať. Dejdžand ju posadil vedľa seba a stále držal za ruku: „Sunita, bude vojna.“ „Čože, to nie je možné! Prečo?“ zmätene sa vypytovala Sunita, nechápajúc zlobu ľudí, ktorí ich vyrušujú z blaženosti. „Vojnu nám vyhlásil sultán Mahmúd,“ Dejdžandovi sa triasla spodná pera a zadržiacajúc plač objal svoju manželku. „Čo len s nami bude, drahá Sunita? Čo si mám počať, ako mám toho hrozného sultána presvedčiť, aby nás nechal na pokoji? Ponúknem mu toľko zlata a nejaké územie na našich západných hraniciach, že neodmietne. Veď aj tak nám zostane dosť na bezstarostný život v nádhere.“ Sunita sa prudko od neho odtrhla. „To nikdy nesmieš dovoliť! Aké kráľovstvo necháš pre nášho malého Dejdžanda III.? A čo, keď aj ostatní dostanú chuť na tvoje poklady a územia, keď uvidia, ako ľahko k nim prišiel Mahmúd?“ jej obočie sa zachmúrilo a zlostne pozerala na svojho sklúčeného manžela. Pohladila ho po tvári: „Dejdžand, srdce moje, nemáš dôvod zúfať, veď naše kráľovstvo má veľkú armádu, ktorá toho opovážlivého hlupáka poženie tak rýchlo naspäť do jeho brlohu, že na to do smrti nezabudne. A ty celú tú armádu povedieš v zlatom brnení, sediac na slonovi budeš rozsievat strach a hrôzu v radoch nepriateľa. Nemáš dôvod sa báť, si maharadžom obrovskej ríše, ktorá už stáročia nepozná slovo porážka. Ešte dlho po tom, ako odídeš z tohto sveta, budú sa rozprávať príbehy o tvojom hrdinstve a ghaznovské matky budú strašiť svoje deti tvojím menom. Ten opovážlivý Mahmúd si vôbec neuvedomuje, že svojím neuváženým činom z teba vlastne spraví nesmrteľného hrdinu a zo seba večného hlupáka. Jeho meno budú preklínať vlastní ľudia, keďže im prinesie len porážku, smrť a biedu.“ Na Dejdžandovu tvár sa vrátila červen, pobožkal Sunitu na dlaň, pozrel sa do jej modrých očí, akoby v nich chcel nájsť odvahu, ktorá mu tak veľmi chýbala. „Máš pravdu, milovaná, poženiem toho darebáka z našej krajiny, tentoraz si odhryzne príliš veľké sústo, ktorým sa zadusí,“ povedal. „No vidíš, tak sa mi páčiš – odvážny, mocný kráľ,“ prisala sa mu na pery a stiahla ho späť do postele, kde spočinuli v mocnom objatí.

* * *

Dejdžand II. vošiel do prijímacej sály, kde ho všetci už hodnú chvíľu očakávali. Za ruku viedol svojho malého synčeka. Útly chlapček s modrými očami, nápadne sa podobajúci na svoju matku, si bezstarostne drobčil vedľa svojho kráľovského otca. Všetci sa uklonili, vzdávajúc hold svojmu kráľovi a následníkovi trónu. Dejdžand si sadol na vyvýšený trón a na kolená si posadil svojho syna. „Privedte sem posla od princa Charšana,“ rozkázal. Do sály vstúpili dvaja vojaci z Charšanových elitných jednotiek, pokrytí ešte prachom cesty. „Prinášame posolstvo od princa Charšana,“ dali zvitek s listom komorníkovi Kohlimu, ktorý list podal kráľovi. Ten ho vzal a Pora, stojaci vedľa jeho trónu si všimol, že maharadžovi sa v tom okamihu zatriasla ruka. Dejdžand roztvoril list a svojím príjemným zvučným hlasom začal čítať.

Môj kráľ a brat, som smutný, že som nemohol splniť úlohu, ktorou si ma poveril. Odovzdal som tvoje posolstvo a dary sultánovi z Gbazny, Mahmúdovi. No namiesto toho, aby na tvoje gesto dobrej vôle odpovedal rovnakou mincou sa ku mne, tvojmu poslovi a bratovi, teda i k tebe a celému nášmu kráľovstvu, ktorému vládneš, zachoval ako k poslednému otrokovi. Bez toho, aby nám ponúkol aspoň bežnú pobostinnosť mi pri audiencii dokonca neponúkol ani miesto na sedenie, takže si asi dokážeš predstaviť, akébo prijatia sa nám dostalo. V podstate nás zo svojej paláca vyhodil. Zasypal nás vyhrážkami a bez zjavnej príčiny vyhlásil našej ríši vojnu. Priprav sa, brat môj, na dlhú a strašnú vojnu so Sivým vlkom, ktorý si brúsi zuby na našu drabú domovinu. Zozbierajte čo najväčšie vojsko v čo najkratšom čase, pretože sultán disponuje obromnou armádou skúsených bojovníkov. Do dvoch mesiacov určite vojna začne. Ja sa čo najrýchlejšie ponáblam domov, aby som so zbraňou v ruke mohol

brániť našu otčinu. Zdraví ťa tvoj najvernejší služobník a brat Charšan.

Dejdžand dočítal list. V sále to vyvolalo obrovský rozruch. Všetci šľachtici hovorili jeden cez druhého a lamentovali nad nespravodlivým osudom, čo im do príjemného života priniesol vojnu, od ktorej si už všetci dávno odvykli. „Ešte sa ani nezačalo bojovať a už sa trasiete!“ skríkol generál Amitabh. V sále nastalo absolútne ticho. Amitabh predstúpil pred svojho kráľa, pokľakol na koleno a vytiahnuc svoj široký meč, povedal: „Kráľ môj, tu je môj meč a tu je môj život, ktorý rád obetujem v tvojich službách.“ Dejdžand sa postavil, stále držal svojho synčeka za ruku: „Ďakujem ti, drahý generál. Rád využijem tvoje služby, budeme ich potrebovať. Od vás všetkých, čo ste prítomní a od všetkých miestnych kniežat požadujem tú najvyššiu obeť pri obrane vlasti a oddanosť, ktorú mi v tejto najťažšej chvíli odprisaháte. Odprisaháte vernosť mne a odprisaháte, že môj syn Dejdžand III. sa stane maharadžom, keby sa mi niečo stalo,“ v očiach sa mu zaleskli slzy. Sálou zahrmel výkrik súhlasu a volanie na maharadžovu slávu. Potom pred neho predstupovali jednotliví radžovia a prisahali mu vernosť. Ako prvý mu však vernosť museli odprisahať bratia Pora a Mahendri. „Teraz vám niečo odprisahám ja. Prisahám vám a celej našej krajine, že buď vyženiem Mahmúda z našej milovanej vlasti, alebo nech zhyniem potupnou smrťou zbabelca.“ „To sa nikdy nestane, Mahmúda poženieme domov a jeho armádu rozdrvíme na prach,“ ozývalo sa sálou. „Teraz sa všetci rozídete domov a zozbierate čo najviac vojska. Ty, Pora, zariad, že sa do všetkých kútov našej zeme rozbehnú poslovia so správou o blížiacej

sa vojne. Nech sa sem všetci miestni radžovia v čo najkratšom čase dostavia so svojimi oddielmi. Ty, generál Chopra, predstúp.“ Zo zástupu vyšiel mladý muž strednej postavy, veľmi sebavedomý, s úzkymi pestovanými fúzikmi a oblečený v uniforme generála. „Si náš najvrchnejší generál, ktorý sa stará o moju armádu. Akou silou vlastne disponujeme hneď teraz, bez pomoci miestnych radžov?“ spýtal sa Dejdžand. „Kráľ kráľov, momentálne máme k dispozícii viac ako päťdesiatisíc vojakov, z toho jazda tvorí viac ako polovicu. Ďalej máme k dispozícii asi stovku bojových slonov, ktoré v radoch nepriateľa spôsobia takú strašnú skazu, že sa z toho nikdy nespamätá.“ Chopra sa hlboko uklonil a hrdο sa usmieval. Dejdžandovi sa páčilo sebavedomé správanie a neohrozenosť tohto mladého muža. „Keď nám prídu posily, akú armádu budeme mať k dispozícii?“ „Pane, ak rátam len s posilami z najbližších kniežatstiev, budeme mať k dispozícii viac ako dvestotisíc mužov. Ak k nám prídu posily aj z tých najvzdialenejších oblastí, zo západu od Thá-nešváru a na východe zo Samataty a Orissy, naše vojsko dosiahne neuveriteľnú silu tristo päťdesiat- až štyristotisíc mužov. Takej ohromnej sile neodolá žiadna armáda sveta,“ hrdο vypínal hruď generál Chopra. „Nemyslíme si, že nám víťazstvo ľahko spadne do lona. Mahmúd má minimálne dvesto-, možno dvestopäťdesiatisíc skúsených vojakov zocelených bitkami. Bude to dlhá a ťažká vojna,“ ozval sa generál Amitabh. „Pri všetkej úcte, Amitabh, proti našej armáde pod vedením nášho maharadžu nemajú najmenšiu šancu. Rozprášime ich v jedinej bitke.“ Dejdžand sa s nádejou a zalúbením pozeral na mladého generála. Videl v ňom muža, ktorý bude akýmsi neprekonateľným múrom, ktorý

ho bude chrániť pred Mahmúdom. Bol si istý, že Chopra bude neohrozene viesť jeho armádu, ktorá pre neho vybojuje slávne víťazstvo. „Týmto ťa, generál Chopra, poverujem hlavným velením nad celým mojím vojskom.“ Chopra sa hodil na kolená. Sálou prebehla vlna prekvapenia. Nikto nečakal, že tento mladý generál bez skúseností bude veliť takejto obrovskej armáde. Všetci boli presvedčení, že velením bude poverený Amitabh alebo niekto zo starších generálov. Dejdžand nedbal na prekvapenie svojich šľachticov. Podišiel k Choprovi, pokynul mu, aby vstal a objal ho. Tým dal všetkým najavo, že sa pevne rozhodol vložiť osud svoj i celej ríše do rúk tohto muža.

* * *

Mohutná Ganga sa lenivo vliekla okolo hradieb maharadžovho paláca v Kanaudž. Širokánskymi schodmi z bieleho mramoru zostupoval maharadža Dejdžand so svojím najmladším bratom Charšanom. Za nimi namáhavo drobčil a funel komorník Kohli, ktorého nasledovalo niekoľko sluhov. Slnko práve vyšlo a obyvatelia Kanaudž sa chystali na každodennú rituálnu očistu v posvätnej rieke. Celý breh sa hmýril ľuďmi. Každá varna mala vyhradenú vlastnú časť brehu v pokojných vodách posvätnej rieky, ktorá pramení priamo v nebesiach, aby mohli zmyť všetky nečistoty svojej duše. Charšan zhlboka dýchal čerstvé povetie rodného kráľovského mesta. S radosťou objímal svojím zrakom známe husté, zelené lúky, tiahnuce sa do diaľok, kam až oko dovidelo. Videl mierne pahorky, kde sa bezpečne pásli posvätné stáda kráv. Čistucké biele múry a nádheru kráľovského paláca, ktorá podnecuje obklopiť sa krásou a tým najlepším, čo dáva život. Táto krása núti radovať sa zo života a zabudnúť na jeho všednosť a blen chudoby, strádania, chorôb a smrti. Blízko pri paláci stáli na modro natreté domy brahmanov, ďalej od nich domy kšajtrov, kupcov, sluhov a na kraji mesta stáli domy chudobných šúdrov. Na úplnom konci, ďaleko od mesta, stáli chatrče ľudí varny pančama, Nedotknuteľných. Charšan mal radosť z návratu domov po dlhej ceste z Ghazny. Bol vyčerpaný, no jeho kráľovský brat ho pozval hneď ráno na spoločnú rannú očistu v Gange. „Tak čo, braček, kedy môžeme očakávať toho Sivého vlka Mahmúda?“ ozval sa Dejdžand, ktorého mohutné telo zatiaľ Kohli jemne oblieval zo zlatej misy. Charšan odmietol pomoc sluhov a očistu vykonával sám. Chvíľu bol ticho, pretože nechcel prerušiť modlitbu. Vychutnával príjemný pocit domova. Posvätná voda, ktorú si lial na hlavu, akoby mu dodávala nové sily. Díval sa na vychádzajúce slnko a prosil bohov o odpustenie. Ten chlapec mu neschádzal z mysle a vždy, keď si na neho spomenul mu dušu zaplavil zármutok a hanba. Dejdžand na neho s nedočakavosťou pozrel. „Som si istý, že neprejde ani mesiac a Mahmúd prekročí Indus a cez Lahaur a Thánešvár vnikne do našej krajiny,“ povedal Charšan. Dejdžand po týchto slovách so zlosťou vytrhol misu z Kohliho rúk a sám pokračoval v očiste. Zlostne si štedrými prúdmi lial na hlavu posvätnú vodu z Gangy: „To si ho nemohol nejako presvedčiť, aby vojnu nezačal? Spoliechal som sa na teba, no sklamal si ma, braček. Keď to nešlo po dobrom, mal si to skúsiť po zlom, pohroziť mu našou silou!“ Dejdžand so zlosťou udrhel zlatou miskou po vodnej hladine, až vystrekli krištáľovo čisté prúdy vody, ktorá ich ošpliechala. „Kráľ môj, skúšal som to, ale Mahmúd sa už dávno predtým, ako si ma poveril vyjednať mier, rozhodol pre vojnu. Dokonca zašiel tak ďaleko, že porušil nedotknuteľnosť poslov a poslal na nás bandu vrahov.“ „Čože?“ začudoval sa Dejdžand. „Ten pes zabudol na všetku slušnosť, takto sa ponížiť!“ maharadža neveriacky krútil hlavou. „Ako vidím, zvládol si to celkom dobre, to som rád. Tvoju odvahu budeme čoskoro potrebovať a verím, že svojim Grékom budeš dobrým veliteľom. Keď sme už pri velení, vieš, koho som poveril velením nad celou armádou?“ spýtal sa Dejdžand a na perách mu pohrával figliarsky úsmev. „Amitabha, nikoho lepšieho nepoznám,“ s istotou mu odpovedal Charšan, začudovaný, prečo sa Dejdžand na to pýta. Obaja skončili očistu a vyšli na breh, kde ich utierali sluhovia. „Kdeže, braček, Amitabh nie je tým mužom. Veliť bude Chopra,“ Dejdžand sa víťazoslávne škeril, keď uvidel prekvapenú tvár svojho brata. „Brat môj, veď ten muž ešte ani raz nevelil v skutočnom boji. Možno je dobrý na cvičisku, kde bojuje proti neviditeľnému nepriateľovi, ale na skutočnú vojnu nemá skúsenosti ani vedomosti.“ „Ja viem najlepšie, kto bude ten najlepší veliteľ! Chopra má odvahu tигра a múdrosť opice, Amitabh je už na to všetko starý.“ „Ale, brat môj...“ „Dost! Nechcem nič počuť, už je rozhodnuté! Ja som maharadža a ja som sa rozhodol pre Chopru. Už sme sa dokonca rozhodli, kde zvedieme rozhodujúcu bitku, v ktorej Mahmúdove vojsko zadupeme do zeme.“ Dejdžand spokojne ceril slonovino-vo biele zuby, pevne presvedčený o svojom víťazstve. V duchu sa už videl na čele svojich víťazných armád, ako ženie Mahmúda zo svojej krajiny: „Bude to pri meste Agra. Medzi riekami Džamna a Ganga ho naše tristo tisícové vojsko zo-

vrie do smrteľných klieští a rozdrví.“ Komorník Kohli mu utieral jeho mohutné telo, a potom ho zabalil do plášťa. „Dejdžand, rozmysli si to! Veď ako môže Mahmúdovi dať tolko nášho územia bez jedinej bitky a všetko stať na jedinej bitku v našom vnútrozemí. Prvé bitky by sme mali s Mahmúdom zviest pri Šrinagare či Lahaure na úplnom západe našej ríše a ak by sme v nich uspeli, preniesť vojnu na jeho územie. Ak nie, pomaly ustupovať a čakať na posily z východu našej krajiny, alebo v najhoršom prípade, ešte vždy môžeme požiadať o pomoc Čálukjovcov.“ „Nikdy, počuješ, nikdy sa tak neponížim a nepožiadam o pomoc Čálukjovcov! To radšej umriem!“ Dejdžand zlostne zazerál na svojho brata. „Veď Pulakéšin je náš švagor.“ „Nepotrebuje me žiadnu pomoc. Prečo máš také obavy? A to si vraj mladý tiger! Trochu veľa strachu na tигра! Z Alexandra Macedónskeho by sa nestal Alexander Veľký, keby sa bál nepriateľa. Odvaha, tá je rozhodujúca. Žiadne veľké otáľanie a premýšľanie nad každým krokom nám víťazstvo neprinesie. Na nepriateľa treba jednoducho udrieť, a hotovo,“ rozčuľoval sa Dejdžand. „Našťastie, ty sa tým trápiť nemusíš, nie si maharadža. Ja povediem svoje armády k víťazstvu bez ohľadu na tvoje obavy. Ešte stáročia po tom, ako odídem z tohto sveta, sa bude hovoriť o mojom víťazstve!“ rozčúlený Dejdžand sa pri vchode do paláca bez rozlúčenia otočil svojmu bratovi chrbtom a odišiel do svojich komnát, nasledovaný verným nohsledom Kohlim.

* * *

Kohli sa lačne díval na ladné krivky tanečnic, s rozkošou počúval zvuky strieborných zvončekov uviazaných okolo vzrušujúcich bokov. Oproti nemu sedel na hrubých, hodvábom potiahnutých vankúšoch kupec Ahmed, jeden z najbohatších moslimských kupcov v Kanaudž. Ahmed si zamyslene súchal svoju hustú čiernu bradu, kde-tu popretkávanú striebrom blížiacej sa staroby: „Takže, drahý Kohli, hovoríš, že Dejdžand sa rozhodol zviest rozhodujúcu bitku pri Agre a jeho trisťtisícovej armáde bude veliť neskúsený generál Chopra? To sa mi nechce veriť, že by ten hlupák Dejdžand až tak uľahčoval cestu svojej skazy a nášho víťazstva,“ neveriacky krútil hlavou Ahmed. „Ver mi, drahý priateľ, všetko je to pravda. Celá ríša sa nad tým čuduje, aj jeho brat Charšan mu to dnes ráno vyhováral a presviedčal ho, aby v najhoršom požiadal o pomoc Čálukjovcov,“ Kohli sa potil od množstva jedla a vypitého vína. Po jeho tučnej tvári stekal pot hojnými pramienkami. Utriel sa do rukáva farebného plášťa vyrobeného z najjemnejšieho hodvábu. No na jeho širokom nose sa o chvíľu znovu objavili kvapky potu: „Dovoľ, Ahmed, nech svojim sluhom prikážem, aby otvorili okná a dvere, veď sa v tomto teple zadusím.“ „Radšej budeme riskovať, že sa zadusíš, akoby sme mali preto prísť obaja o hlavu.“ Kohli si zťažka odfúkol, kývnutím ruky poslal tanečnice preč, ale hudobníkom pokynul, aby ďalej hrali. „Pokračuj, drahý priateľ, náš pán Mahmúd nedočkavo čaká na naše správy. Čo na to povedal Dejdžand? Požiada o pomoc, či nie?“ nedočkavo sa vypytoval Ahmed. Kohli si namiesto odpovede hodil do úst za hrst fig, ktoré zapil poriadnym dúškom vína: „Skôr než ti odpoviem, chcem sa ubezpečiť, že platí naša dohoda. Za moje neoceniteľné služby ma Mahmúd ustanoví kniežatom v niektorej bohatej provincii. Povedzme, že v Banaráse.“ Kohli sa opäť napil vína a so záujmom očakával Ahmedovu odpoveď. Ahmed si v ruke pohadzoval olivu a s úsmevom sledoval Kohliho. „Prisahám ti, že za tvoje služby ťa môj pán po zásluhe odmení a dostaneš, čo ti patrí. A teraz hovor! Toto možno pomôže tvojmu lenivému jazyku,“ pri týchto slovách hodil Kohlimu k nohám tučný mešec, z ktorého sa pri dopade vysypalo zopár zlatých mincí. Kohli ich rýchlo zbieral a ukrýval do mešca. „Povedz tvojmu pánovi, že sa nemusí obávať. Dejdžand je taký namyslený, že pomoc od Čálukjovcov nikdy neprijme, ani keby ho to malo stáť život.“ Ahmed spokojne pokyvkával svojou supou hlavou. „Dnes sa vrátila moja karavána z Kábulu. Priniesla nové rozkazy od Mahmúda. Máme sa postarať o princa Charšana.“ „Ako, postarať?“ s hrôzou v hlase sa spýtal Kohli. Ahmed sa na neho s úsmevom pozrel a prstom si prešiel po krku. „Takto postarať, už rozumieš? Je to na tebe, aby si všetko zariadil.“ Z Kohliho už znovu tiekli potoky potu. „Prečo ma takto trápiš? Čo ja už vymyslím proti takému tigrovi, akým je Charšan? Veď ma roztrhá na kúsky.“ „Čo sa bojíš, veď aj na tigrov sa poľuje, či nie?“ smial sa mu Ahmed. Kohliho tvár sa odrazu vyjasnila do úsmevu: „Ani nevieš, ako dobre si mi, priateľu, poradil. Zajtra je polovačka na tигра a na takej polovačke sa stávajú nehody. Ale toto ťa bude stáť hromadu zlata.“ „O zlato sa neboj, len vykonaj všetko tak, ako máš a zahrniem ťa zlatom. Toho chlapca sa musíme stoj čo stoj zbaviť.“ Kohli sa s radosťou prehŕňal v zlate a nevšímal si Ahmedove slová. Po Ahmedovom odchode si dal zavolať jedného zo svojich sluhov, Paratika, o ktorom vedel, že je to zlodej, pijan a násilník. Zaplatil mu na jeho pomery veľkú sumu peňazí a vysvetlil, čo márobiť: „Zajtra, keď pôjdeme loviť na tигра do

lesov pri Ránčí, dobre sa ukryješ a zabiješ princa Charšana.“ „Ale, pane, veď...“ snažil sa prekvapený sluha namietat. Kohli mu však do rúk strčil plný mešec zlatých mincí. „Za toto si kúpiš celú dedinu a stane sa z teba veľký pán. Alebo chceš naveky zostať chudobným šúdrom? Myslíš si, že Charšanovi na tebe záleží? Prečo by malo záležať tebe na nejakom Charšanovi, ktorý si žije v zlate a nádhere, zatiaľ čo ty trieš biedu? Toto je tvoja šanca – jedna dobre mierená rana z luku môže navždy zmeniť tvoj úbohý život. Nebuď hlúpy a nepremárni príležitosť, ktorá prichádza raz za život,“ prehováral ho Kohli. Paratika chvíľu váhal, ale pohľad na zlato vo svojich rukách ho nakoniec presvedčil. Hlboko sa svojmu pánovi uklonil, stískajúc mešce zo zlatom. „Stane sa, ako si praješ,“ sľúbil. „Hneď potom, ako to urobíš, musíš niekde zmiznúť, aby si bol v bezpečí. Najlepšie bude, ak navždy odídeš do ríše Čálukjovcov, kde si budeš s toľkým zlatom žiť ako nejaký radža.“ Paratika sa spokojne usmial: „Ale na takú cestu budem potrebovať kone!“ „Vyber si z mojich stajní dva kone, to ti dúfam, stačí. A nech ťa viac nevidím. Ak si však myslíš, že ma oklameš a ujdeš so zlatom bez toho, aby si vykonal to, na čom sme sa dohodli, tak na to môžeš rýchlo zabudnúť. Keby som mal celý svoj majetok minúť a celú zem prevrátiť hore nohami, aj tak ťa nájdem, a potom budeš preklínať deň, kedy si sa narodil!“ Kohli zlovestne zazerál na Paratika. Tomu pri vyhrážkach svojho pána zmizol úsmev z tváre: „Pane, prisahám ti, že splním všetko, na čom sme sa dohodli. Nechcem, aby si sa stal mojím nepriateľom.“ „To ti aj radím! Teraz zmizni a pošli mi sem moje otrokyne,“ Kohli sa blažene usmieval pri myšlienke na prichádzajúcu rozkoš.

Kapitola VI. Súboj tigrov

Len niekoľko najobľúbenejších a najmocnejších šľachticov z Dejdžandovho dvora malo možnosť zúčastniť sa polovačky na tигра v lesoch pri Ránčí. No aj napriek obmedzenému počtu polujúcich sa krajinou uberal značný sprievod, pretože každý šľachtic si so sebou zobral celý zástup sluhov, ktorí sa mali starať o jeho pohodlie. Ďalej tu bolo množstvo honcov a pomocníkov, ktorí nosili svojím pánom zbrane. Miestni roľníci ich úctivo zdravili a blahorečili za to, že ich zbavia tej strašnej šelmy, ktorá im napáda dobytok a ohrozuje životy ľudí v blízkej dedine. Dejdžand, Pora, Mahendri a generál Chopra sa niesli na čele sprievodu. Charšan spolu s Viratom a kniežatom Khánom, mladým synom radžu z kniežatstva na juhu ríše Sánčí, ktorý len prednedávnom dorazil aj so svojimi oddielmi do hlavného mesta. Na výzvu svojho maharadžu priviedol desaťtisíc dobre vyzbrojených mužov. V jeho tmavej tvári sa odrážala mladícka mužnosť a túžba po dobrodružstve. „Môžete mi, páni, povedať, kedy tam už budeme?“ Khán nedočkavo upieral svoje zelené oči na Charšana a Viratu. „Vidíš tam tie kopce pred nami? Za nimi sú husté lesy Ránčí, tam nás čaká náš tiger,“ vysvetľoval mu Virata. „Stavím dva mešce zlata, že tam budem prvý!“ „Práve si prišiel o peknú kôpku zlata,“ zasmial sa Charšan a zatiahol uzdu svojmu Bucefalovi, ktorý sa postavil na zadné a hlasno, radostne zaerdžal. V tom momente všetci traja vyrazili dopredu ako tri vystrelené šípy, ktoré sa s radostným výskotom prehnali popri Dejdžandovi a jeho sprievode. Na začiatku sa jazdci držali plece pri pleci, no o chvíľku už Khán hnal svojho hnedáka o pol tela pred Charšanom a Viratom. Charšan sa naklonil k Bucefalovej šiji, akoby mu chcel niečo pošeptnúť do ucha a mierne ho bodol ostrohami do slabín. Bucefalos sa prehnal ako blesk popri Khánovi a nechal oboch súperov ďaleko za sebou. V cieli prudko zastavil. Charšan opäť potiahol uzdu a Bucefalos sa triumfálne postavil na zadné. Krajinou sa nieslo jeho víťazné erdzhanie. Keď celý sprievod prišiel na miesto, Charšan, Virata a Khán otierali suchou trávou penu znojza zo svojich spotených koní. „Tu rozložíme tábor,“ povedal Pora a svižne zoskočil z koňa. Dejdžand spokojne prikývol hlavou na znak súhlasu, z koňa mu ochotne pomohol generál Chopra. „Predsa len som mal radšej ísť na slonovi, je to pohodlnejšie. Od konského sedla som si odvykol,“ s kyslým výrazom predstieraného utrpenia si sťažoval maharadža. „Veličenstvo jazdí výborne, určite lepšie ako ja! Ale na slonovi budete vyzeráť oveľa majestátnejšie. Už sa teším na chvíľu, keď nás povediete do víťazného boja proti Mahmúdovi,“ pochleboval mu generál. Dejdžand, nevšímajúc si jeho reči, sa obrátil na Charšana. „Tak čo, braček, prebehli ste sa? Ako vidím, tvoja pochabosť nemá hraníc, stále sa správáš ako dieťa,“ karhal ho pred všetkými Dejdžand. „Odpustite mi, kráľ, to bol môj nápad. Ja som vyzval princa na tento malý súboj. Je mi veľmi ľúto, ak som vás tým rozhneval,“ Khán sa hlboko uklonil pred svojím maharadžom. Charšan so zlosťou drhol chrbát svojho koňa. „Nič sa nestalo, drahý priateľ, ja sa nehnevám. Ste mladí, a preto aj pochabí, ale už sa veľmi teším, ako sa ukážete na bojisku. Keď vás uvidím v boji veliť svojim oddielom, som si istý, že to bude úchvatný pohľad,“

odvetil Dejdžand a usmieval sa na knieža zo Sánčí. Do le- sa vošli honci so psami. O chvíľu sa z lesa ozvalo brecha- nie psov a pokriky honcov, ktoré mali vyhnáť z úkrytu tigra rovno spreď zbrane urodzených poľovníkov. Lovci sa rozdelili v čo najväčšej šírke a postupne uzavierali kruh v strede so šelmou. Charšan sa ponáhlal za revom tigra. V pravej ruke zvieral ťažký oštep. Opatrne našľapo- val, aby zviera nevyrušil. Mal šťastie, že vietor fúkal tým správnym smerom, takto ho šelma nezavetrí. Už ho vidí, pomaly sa k nemu blíži. Do tigra dobiedzajú psi a dvaja sú už mŕtvi pri jeho nohách. Jediným mocným úderom im zlomil chrbticu. Bol to majestátny kus, mohutný a mocný samec v najlepšom veku. Charšan už bol pri ňom, zblízka sa díval do žltých očí šelmy a z druhej strany sa blížil Virata a ostatní lovci s Dejdžandom. Charšan poťazkal v ruke oštep, zaciľil na srdce a napriahol. V tom momente mu telom prebehla ostrá bolesť. V pravom ramene sa mu triasol zabodnutý šíp. Tiger, nevšímajúc si výkriky ostatných, sa rozbehol smerom k Charšanovi a jediným skokom ho zvalil na zem. Princ, brániac sa, mu vrazil do papule zranenú ruku. Druhou rukou sa za- tiaľ pokúšal vytiahnuť kindžal. Mal šťastie, že na predlak- tiach nosil zlaté chrániče. Tiger zlostne hrýzol do kovu, ktorý mu škripal pod zubami. Zdalo sa, že už každú chví- ľu povolí a tigrovi nič nebude brániť roztrhať svoju obeť na kusy. Virata sa hnal svojmu priateľovi na pomoc, ale vo chvíli, keď chcel hodiť svoj oštep, začul smrteľný rev tigra. Charšanovi sa podarilo vytiahnuť kindžal, ktorý tigrovi vrazil do srdca. Keď sa princ dostal spod šelmy, ktorá mu bezvládne ležala na hrudi, rozbehol sa sme- rom, odkiaľ vyšla vražedná strela. Virata ho zastavil: „Kam chceš ísť v tomto stave?“ gestom ukázal na jeho ra- ny, z ktorých sa rinula krv. „Nieko sa ma pokúšal zabiť!“ ukázal Charšan na zlomený šíp vo svojom ramene, ktorý jediným prudkým pohybom vytrhol. Z rany vystrekol prameň krvi, ktorý sa Virata márne pokúšal zastaviť svo- jou dlaňou. Charšan takmer zamdlel od bolesti. Na po- moc pribehli všetci, odniesli Charšana pod strom, kde ho ošetroval Dejdžandov osobný lekár. „Čo sa stalo, to ho tak doriadil ten tiger? Nič sa neboj, braček, to bude dobré, raz budeš na tie jazvy hrdý,“ posmeľoval ho Dejdžand. Charšan, celý bledý, uprel svoj vyčítavý po- hľad na kráľa: „Nieko ma chcel zabiť. Vystrelil na mňa, no ako vidíš, nebol dobrý strelec. Šíp minul cieľ, ale vra- hov zámer mohol dokončiť tiger.“ Tieto slová vyvolali búрку nevôle a kniežatá sa jeden druhého spytovali: „Kto

by chcel zabiť nášho princa? A prečo?“ Ich pohľady sa ne- vdojak upierali na maharadžu. Ten sa cítil nepríjemne, vedel, že z tohto mrzkého činu podozrievajú jeho. „Sflu- bujem ti, brat môj, že to vyšetrím a páchatela nájdem.“ V tej chvíli vyšiel z húštiny Khán, ktorý viedol pred sebou zviazaného Paratika. „Maharadža, už nemusíš hľadať. Tu je človek, ktorý chcel zavraždiť princa!“ pri týchto slo- vách zrazil na kolená Paratika a hodil na zem luk a šípy, ktoré boli rovnaké, ako ten z Charšanovej rany. Paratika chcel práve niečo povedať, keď mu hrdlo prebodla ťažká kopija. Z nosa a úst sa namiesto slov vyvalil prúd čiernej krvi. Kým dopadol na zem, bol mŕtvy. Všetci prítomní skameneli prekvapením. Pozreli sa smerom na toho, kto to vykonal. Kohli tam stál zmeravený strachom. „Zbláznil si sa, prečo si to urobil?“ spýtal sa ho Dejdžand. „Pane, ja toho diabla poznám, je to môj sluha Paratika. Včera sa vlámam do mojej stajne a ukradol mi najlepšie kone.“ „Nie je to tak, že tie kone a kôpka zlata boli odmenou za to, aby zavraždil princa? Veď čo by mal obyčajný sluha z Charšanovej smrti? To nemá žiadny zmysel!“ ozval sa Khán, ktorý upieral nenávisťný pohľad na roztraseného Kohliho. Virata vytiahol kindžal a zlovestne sa blížil ku Kohlimu. Ten sa stiahol bližšie ku Dejdžandovi. „Pane, nedovoľ im, aby zavraždili tvojho verného služobníka,“ plakal Kohli objímajúc nohy svojho pána. „Odpovedz, prečo chcel tvoj sluha zabiť môjho brata? Hovor, lebo prisahám, vlastnoručne ti podrežem hrdlo!“ zlostne ho okríkol Dejdžand. „Ja s tým, pane, nemám nič spoločné! Veď ma poznáš, verne a oddane slúžim vášmu rodu už dlhé roky a mám vás všetkých rád ako vlastné deti. Ako by som mohol ublížiť nášmu malému princovi, ktorého som videl vyrastať od jeho narodenia?“ Kohli sa proseb- ne díval na zraneného Charšana. Virata sa zlovestne blížil, nevšímajúc si jeho reči. Kohli stále silnejšie objí- mal Dejdžandove nohy a prosil: „Pane, ochráň ma, ja som nevinný! Určite ho najali nejakí Mahmúdovi ľudia. Ako sme sa všetci dozvedeli, sultán nenávidí tvojho bra- ta, veď sa ho pokúsil zabiť už na svojom území a to aj na- priek tomu, že ho chránila nedotknuteľnosť posla.“ „Má pravdu, nechaj ho, Virata,“ ozval sa Pora. Ak sa Mahmúd rozhodol zabiť Charšana ako posla, tak sa ho pokúsil za- biť aj na našom území, kde sa princ už cítil bezpečne a nikto z nás by nepomyslel na takéto nebezpečenstvo.“ Všetci prítomní dávali Porovi za pravdu. Bol to Mahmúd, kto chcel zabiť princa. Veď kto iný? Charšan s obviaza- ným ramenom už opäť sedel na svojom Bucefalovi, keď

stráže priviedli z opačného konca lesa dva kone, na kto- rých viseli veľké cestovné vaky. „Sú to tvoje kone?“ opýtal sa Dejdžand. „Áno pane, spoznávam svoje najlepšie žre- bce.“ Kohli pristúpil ku koňom a s radosťou ich potľapká- val po bokoch. Pora pristúpil ku vakom, ktorých obsah vy- sypal na zem. Zohol sa a vybral veľký čierny mešec. Vysypal si na svoju chudú dľaň zopár mincí. „Zlaté dirhamy! Už vie- me, kto mu zaplatil za tvoju smrť,“ Pora sa víťazoslávne po- zeral na svojho bledého brata. „Vieme, kto si ženal moju smrť, ale nevieme, kto v našom kráľovstve to sprostredko- val a presvedčil toho zúfaleho muža, aby sa odhodlal na ta- kú nebezpečnú a neistú vec, akou je zavraždiť princa ríše Kanaudž. To nemohol byť nikto cudzí, toho by sme ľahko odhalili. Určite to bol niekto z našich radov. Medzi nami je zradca, ktorý spolupracuje s Mahmúdom a za zlato zrádza svoju vlasť,“ Charšan sa po týchto slovách uprene díval na Kohliho, ktorý sa doslova krčil pred jeho prepaľujúcim po- hľadom. „Dobre si zapamätaj, komorník, odteraz budem pozorne strážiť každý tvoj krok a beda ti, ak sa potvrdia mo- je podozrenia.“ „Vznešený princ, ako ma môžeš podozrie- vať z takých mrzkých činov? Čím som si to zaslúžil?“ plakal Kohli, hodiac sa na kolená pred Charšanom, obracajúc svo- ju tučnú tvár k svojmu pánovi Dejdžandovi, pohľadom ho prosiac o pomoc a ochranu. „Dost bolo podozrievania, braček. Kohli mi verne slúži už roky a nemám dôvod neve- riť jeho slovám. Kým nedokážeš svoje slová, budem Kohli- ho považovať za verného služobníka.“ „Mal som toho zrad- cu zabiť, veď vina priam z neho srší, stačí sa na neho po- zrieť,“ prerušil maharadžu Virata. „Tak je, on je zradca! Daj- te ho mučiť, kráľ môj, a pravda vyjde najavo,“ pridali sa Khán. „Nie, nie!“ skríkol Dejdžand, „máte príliš horúce hla- vy, hneď by ste človeka mučili! Kohli je nevinný, kým sa mu nedokáže opak, ja mu verím a to stačí.“ „Ale veď...“ ozval sa Virata. „Dost, Virata! Nechcem už nič počuť! Čakajú nás oveľa dôležitejšie veci, vojnu máme pred o dvermi. Teraz sa musíme pripraviť na boj o našu ríšu a všetko, čo s tým nesú- visí, je v tejto chvíli nepodstatné. Tento ohavný čin nezosta- ne nepotrešaný, ale všetko to môžeme dôkladne vyšetriť aj neskôr. Nemyslite si, že mi je jedno, keď sa niekto pokúsi zavraždiť môjho brata. Ktokoľvek chce ublížiť niekomu z mojich blízkych, chce ublížiť mne samému, ale všetko má svoj čas. Najprv musíme poraziť Mahmúda, a potom sa po- staráme o to ostatné. Som presvedčený, že keď vyhráme tú- to vojnu, nájdeme aj vinníkov, ktorí usilovali o princov život. A teraz poďme všetci domov, kde nás čaká ľud a ar- máda,“ Dejdžand po tejto reči otočil svojho ako sneh bie-

pos, latina vaj džezos. Adadžives e romaňi muzika hiňi preformovano. Barol, bandarel andre vajsave žanri. Imar nane ča pal cimbalos vaj lavuta, imar hiňi but dureder. Oda bi sas zijand oda na skerel the vašoda me buter ter- đuvás paš romaňi muzika.

Sar oda dičhol e buťi le romane tekstoha?

Me som but bachtali, hoj šaj keravas le romane tekstoha le mire romeha. Bi leste bi oda na skerđomas, vašoda hoj romaňi čhib but na prindžarav. Anglal oleste, kana zachudas te kerel le tekstoha, sthovas e muzika, vaj mange vareko e muzika sthovela anglal, so pes mange tecinela. Anglunes pes mange paš harmoniji skeren o čitra, sar oda bi šaj te džal dureder. Oda biphandlo procesis. Pedal jekh gili amenge keras vajkeci irišaga. Chockana achafuvav oda, hoj aňi jekh savorendar na

gendisaľol gifutno šuňiben. Palis probinav vareso nevo. Kana skerkerav tekstoskere lava, kampil mange mire romeskero šegitišagos.

Tumaro rom, manažeris, the artistikano šegitišagutno hino Eduard Čonka.

Miro rom hino manažersko tipos. Pedal mande oda hino darekana but phares – but opre urňisalinav the jov man mušinel scirdkerel tele. Me gondolinav, hoj prekal oleste amen soduj džene pes pherdaras. Kana zachudas te lekha- vel o teksti, palis andre leste dikhav le artistas. Vareso del opre, vakeras pal oda the džanas amen jekhetanes te sphandel. La romaňi čhiba hin čino lava the varekana na džanes te phenel oda, so bi kamehas. Vašoda, hoj miro rom džanel romanes, me les džanav te dothovel ajse meta- forenca. Kana na džanes sar te phenel, hoj vareko hino ka-

maratos, palis džal mange andre čhib: „E jakh, so dikhel but dur“.

Sar hiňi tumari muzika sphandli le tumari identita- ha?

Miri muzika bi šaj presikhavelas oda, hoj amari romaňi identita nane loki the hoj hiňi but phuri. Sas adaj the do- jekhvar ela the mušinel te barol. Hiňi šukar the koloriskeri sar amari muzika. Kamavas bi, aj prekal manca o manuša prindžarenas, aj pes na musaj te daral olen, kas na prindžaren. Anglunes bi len kamenas te prindžarel. Te phučerel pes, soske hine manuša ajse, save hine. Gon- dolinav, hoj andre sakones amendar hin kotor andal o Rom. Amen daras olestar, so nane hino čačipen. Amen daras le Romen, so hine andre Europa buter sar ezer ber- ša. Daras lendar prekal oleste, hoj len nane peskeri phuv, the šoha na hazdne livind mamuj aver naciji. Kana bi oda sas čačipen, marenas bi pen pedal nacija, kaj dživen. Pre- kal oleste amen daras olestar, so nane daravutno.

Andre peskere gila skerkeren vajsave muzikakere varijaciji. Savo kotor andal ada procesis tumen ka- men jekhbuter?

Jekhsukareder hino, kana pen nahravinen o hanga. Ada vachtos, kana man arakhav le aver lavutarenca, so presi- khaven, so šaj buter prekeras. Ko priklados te prithovel e basa, harmonija. Me jekhetanes kerav le buter lače la- vutarenca. Hin amen but jekhetano, arakhas amen andre amare suňibena the harmoniji. Me som pre peste but zo- rali – gondolinav, hoj andre muzika mušinas te avel ke peste zorales.

E muzika but zoralees doperel the bondarel tuma- ro dživipen. Gendisafon tumare peskere eksperijen- ca the dživipnaskero šuňiben andre tumari buťi?

Dojekh gili presikhavel vajsavo dživipnaskero kotor. Dojekh amendar pes andre ada procesis varesar zathov- kerel. Na prindžarav lavutaris, so na thovel peskero ko- tor andro oda. Mušinas te achalol, hoj romipen nane ladž, hino andro dojekh amendar. Andro manušeskero andruno. Oda biphandlipen, kamiben the famelijakero jekhetaňiben. Oda hino pedal mande romipen, savo bi kamavas te bičhavel dureder.

Text: Paula Ďurinová.

Preklad do rómskebo jazyka: Stanislav Cina

SAR TE NA CHUDEL E CHRIPKA

So te keren
o manuša

ÚRAD
VEREJNÉHO
ZDRAVOTNÍCTVA
SLOVENSKEJ
REPUBLIKY

SO KAMPEL TE KEREL ...

KANA CHASAN
VAJ ČIKAZINEN
PALIS TUMENGE
THOVEN O VASTA

MA DŽAN PAŠ O MANUŠ,
SO HINO IMAR
NASVALO

MA DŽAN PRO THANA
KAJ HINE PHERDO
MANUŠA

CHAN DOSTA LAČHO
CHABEN, OVOCIJE THE
ZELENO U PIJEN DOSTA
PAŇI

MUSAJ
DOSTA TE SOVEL
U TE PAŠ'LOL

SO NAŠTI TE KEREL...

MA DEN
O VAST LE
MANUŠENGE

MA LEN O DRABA
TE EŠEBE NA
PHUČEN LE
DOKTORISTAR

MA CHASAN
MAŠKAR O MANUŠA

TE CHUD'LAN
E CHRIPKA,
AČHEN KHERE
U MA DŽAN MAŠKAR
O AVER DŽENE,
HOJ TUMENDAR
TE NA CHUDEN

TE SAN IMAR NASVALE...

PAŠ'LOŇ U PIJEN
DOSTA PAŇI

KANA CHASAN U/VAJ
ČIKAZINEN
UČHAREN O MUJ U O NAKH
PAPIROŠIKO KHOSNEHA,
PALIS LES ČHIVEN AVRI
ANDRE VEDRA VAŠ
O ŠMECI

DŽAN KI
O DOKTORIS

www.uvzsr.sk

www.euro.who.int/influenza

Preklad do rómskeho jazyka: Erika Godlová / Rómsky nový list

Tlač plagátov podporila Kancelária WHO na Slovensku, www.who.sk

ISSN 1338-3027

Rómsky nový list - nezávislé kultúrno-spoločenské noviny Rómov na Slovensku od roku 1993 do augusta 2008 viedla Daniela Hívešová-Šilanová, ktorá sa rozhodujúcou mierou prispela k ich udržaniu a rozvoju.
Vydavateľ: Združenie JEKHEANE-SPOLU, sídlo združenia a redakcie: Jarková 4, 080 01 Prešov, e-mail: zdruzeniejekhetane@gmail.com, www.jekhetane-spolu.net, šéfredaktor: R. Čonka. Jazyková korektorka: I. Ďurinová.

Redakcia R. Čonka, E. Godlová, J. Gáborová, J. Kroková, D. Obšasníková, B. Oláh, I. Ďurinová, P. Ďurinová.

Preklady do rómskeho jazyka: Erika Godlová, Stanislav Cina, M. Balog. Ilustrácie J. Fečo, J. G. Mandel. Sadzba: Martin Hajduk. Tlač: Rotaprint Košice.

Náklad: 3000 ks. Evidenčné číslo 375/08. Objednávky novín prijíma redakcia. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciam. Redakcia si vyhradzuje právo krátenia, jazykovej a stylistickej úpravy príspevkov čitateľov.

• Uverejnené názory sa nemusia zhodovať so stanoviskom redakcie • Realizované s finančnou podporou Úradu vlády Slovenskej republiky – program Kultúra národnostných menšín 2017.

Obnovu technologického vybavenia na vydávanie novín podporilo Ministerstvo vnútra SR, Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity.

Za obsah projektu zodpovedá výlučne občianske združenie Jekhetane-Spolu •

ÚRAD VLÁDY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY